

บทที่ ๔

การเสด็จพระราชดำเนินต่างจังหวัด

ที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของขบวนการคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ

ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อ ๒.๑ ของบทที่ ๒ ในงานเขียนเกี่ยวกับการเมืองไทยยุคสฤษดิ์ที่รู้จักกันดี ทักษ์ เฉลิมเตียรณ เสนอว่าในสมัยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นยุคสมัยของการฟื้นฟูสถานะและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ให้กลับมาเป็นศูนย์กลางของสังคมการเมืองไทยอีกครั้ง มีกรณีรูปธรรมต่างๆ ที่ได้กล่าวไปแล้ว และการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการดังกล่าว

ในกรณีของการเสด็จ ต่างจังหวัด ทักษ์กล่าวว่าหลังจากถูกตัดงบประมาณในการเสด็จ เยี่ยมราษฎร พ.ศ. ๒๔๙๘ ต่อมา ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังไม่ได้เสด็จออกเยี่ยมประชาชนมากนัก ทรงเริ่มเสด็จ เยี่ยมราษฎรใน พ.ศ. ๒๕๐๙^๑ โดยการอ้างข้อมูลจากแฟ้ม “พระราชกิจประจำวัน” พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๕๑๔ จากสำนักราชเลขาธิการ ทักษ์แสดงข้อมูลตัวเลขให้เห็นว่าหลังจากปี ๒๔๙๘ ที่มีการเสด็จ เยี่ยมราษฎรครั้งใหญ่ ก็มีเพียง พ.ศ. ๒๕๐๑ และ ๒๕๐๗ เท่านั้นที่มี “การเสด็จออกร่วมกับประชาชน”^๒ ต้องรอจนถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ จึงมีพระราชกรณียกิจประเภทนี้อย่างต่อเนื่อง

ข้อมูลตัวเลขของทักษ์อาจทำให้สับสนได้ ประการแรก แม้จะอ้างข้อมูลจากสำนักราชเลขาธิการ แต่ทักษ์กลับไม่กล่าวถึงการเสด็จ เยี่ยมราษฎรภาคเหนือและภาคใต้ใน พ.ศ. ๒๕๐๑ และ ๒๕๐๒ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพระราชกรณียกิจที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์สนับสนุน ประการต่อมา ดูเหมือนว่าทักษ์จะหมายความว่าความรวมว่าการเสด็จ ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถ้าไม่นับที่เกี่ยวข้องกับการทหารแล้ว จะหมายถึง “การเสด็จออกร่วมกับประชาชน” หรือการเสด็จ เยี่ยมประชาชนไปเสียหมด ข้อเท็จจริงแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชกรณียกิจแตกต่างกันไปในการเสด็จ แต่ละคราว ตั้งแต่การเสด็จ ประพาสไปจนถึงการต่อต้านคอมมิวนิสต์

๔.๑ การเสด็จพระราชดำเนินท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์

๔.๑.๑ ก่อนการเสด็จพระราชดำเนินท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์

พระราชกรณียกิจในการเสด็จ ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐ นอกจากการเสด็จ ทรงต้อนรับพระราชอาคันตุกะจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเสด็จ เยือนต่างประเทศในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ และการเสด็จ พระราชทานปริญญาบัตร ซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้วในบทที่ ๒ ยังได้แก่ การเสด็จ ต่างจังหวัดในฐานะประมุขของประเทศในกรณีอื่นๆ

^๑ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, หน้า ๓๗๓.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗๒.

เช่น การพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้บุคคลต่างๆ เข้าเฝ้า, การวางศิลาฤกษ์-เปิดอาคาร, การพระราชทานสมรส เป็นต้น การเสด็จ ในฐานะองค์ศาสนูปถัมภก, การเสด็จ ประพาส และการเสด็จ เยี่ยมราษฎร

สำหรับการเสด็จ ต่างจังหวัดในฐานะองค์ศาสนูปถัมภกนั้น ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ และ ๒๕๐๕ จะปรากฏปีละหนึ่งครั้ง เป็นการเสด็จ ไปทรงถวายผ้าพระกฐินในเดือนพฤศจิกายน แต่หลังจาก พ.ศ. ๒๕๐๖ เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จ ต่างจังหวัดเพื่อการศาสนาใน ๒ ช่วงเวลาหลัก ได้แก่ช่วงวันวิสาขบูชาและช่วงฤดูกฐิน บางปีเสด็จ ช่วงละครึ่ง บางปีเสด็จ ช่วงละมากกว่า ๑ ครั้ง และนอกจากนั้นจะมีการเสด็จ ไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดในท้องที่ต่างจังหวัดนอกจาก ๒ ช่วงเวลาดังกล่าว เช่น การเสด็จ ไปทรงผูกพัทธสีมาหรือยกข้อฟ้าพระอุโบสถ หรือการเสด็จ ไปทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น

การเสด็จ เยี่ยมราษฎรในท้องที่ต่างจังหวัด ในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ ๒๕๐๐ ได้แก่การเสด็จ ไปเยี่ยมราษฎรเพื่อพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้ จะปรากฏระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับที่พระราชวังไกลกังวลและพระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ อีกลักษณะหนึ่งคือการเสด็จ เยี่ยมราษฎรที่ประสบภัย เช่น เสด็จ เยี่ยมและพระราชทานสิ่งของแก่ราษฎรที่ประสบอุทกภัยที่จังหวัดอุษุธรยาและหนองคายในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๖ และ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๐๙ ตามลำดับ เป็นต้น

เนื้อหาหลักของบทนี้จะเน้นไปที่การเสด็จ ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวของขบวนการคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ การเสด็จ ในลักษณะนี้จะค่อยๆ เพิ่มจำนวนครั้งขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ ต่อดันทศวรรษ ๒๕๑๐ และเป็นลักษณะเด่นของการเสด็จ ต่างจังหวัดตลอดทั้งทศวรรษ ๒๕๑๐ และต้นทศวรรษ ๒๕๒๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเริ่มมีพระราชดำรัสที่สื่อถึงคอมมิวนิสต์และการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในช่วงประมาณปลาย พ.ศ. ๒๕๐๒ ระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่พระองค์เริ่มเสด็จ ประพาสต่างประเทศ ในการเสด็จ เยือนสาธารณรัฐเวียดนามเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๐๒ ทรงมีพระราชดำรัสที่น่าจะมีนัยถึงสถานการณ์ความขัดแย้งระหว่างประเทศฝ่ายโลกเสรีกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในขณะนั้น

ในยามที่มีความตึงเครียดระหว่างประเทศอยู่นี้ ประชาชนชาวโลกกำลังเผชิญหน้าอยู่กับความยุ่งยากลำบากเป็นประจำวัน ดังนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่จะต้องให้อาวุชนแก่นุชนเพื่อพิทักษ์เสรีภาพ และเกียรติของมนุษย อาวุชนที่ใช้ได้ผลดีที่สุดนั้น มิใช่ปืนใหญ่หรือลูกระเบิดปรมาณู แต่เป็นการศึกษา นั่นคือความรู้ที่จะช่วยให้ตัดสินใจได้เหมาะสมกับแต่ละสถานการณ์ การศึกษาเป็นอาวุธสำหรับต่อต้านการโฆษณาชวนเชื่อที่มุ่งหวังจะก่อความแตกแยก และความพินาศย่อยยับ เป็นการง่าย

ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ เสด็จ ไปถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์ที่จังหวัดสมุทรปราการ ส่วน พ.ศ. ๒๕๐๕ ที่จังหวัดอุษุธรยา ดู *ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๗*, หน้า ๑๕๓-๑๕๔ และ ๒๓๖.

ที่จะชักจูงจิตใจหรือชักนำคนที่ได้ความรู้ แต่คนที่ฉลาดและมีการศึกษาแล้วย่อมยากที่จะทำให้หลงเชื่อได้โดยง่าย”

ใน พ.ศ. ๒๕๐๓ ระหว่างการเสด็จ เยือนสหรัฐอเมริกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสหลายครั้ง บางครั้งทรงกล่าวถึงลักษณะร่วมกันระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา “ประเทศทั้งสองของเรา...มีความรักในเสรีภาพ” หรือ “แม้ว่าชาวไทยและชาวอเมริกันจะอยู่คนละซีกโลกก็ตาม แต่เราก็มีสิ่งที่เป็นจุดร่วม และนั่นก็คือความรักในเสรีภาพ”^๕ บางครั้งทรงแสดงพระราชดำริที่มีนัยถึงการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน ดังเช่นที่ปรากฏในแถลงการณ์ร่วมระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์

เกี่ยวกับเรื่องสถานการณ์ของโลก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและท่านประธานาธิบดีมีความห่วงใยร่วมกันในเรื่องปัญหาสำคัญของการที่จะดำรงไว้ซึ่งอิสรภาพและเอกราช ตลอดจนสันติภาพและความปกติสุขของโลก...การยึดมั่นของประเทศไทยและสหรัฐต่อองค์การสนธิสัญญาร่วมป้องกันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น เป็นการแสดงถึงความเชื่อมั่น พร้อมกันในการร่วมรักษาความมั่นคงว่าเป็นวิธีที่จะดำรงไว้ซึ่งอาณาเขตของโลกเสรีมิให้ได้รับการรุกราน...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยท่านประธานาธิบดีมีความเชื่อมั่นอย่างลึกซึ้งว่า ความพยายามใดโดยประเทศใดประเทศหนึ่งก็ดี จะเอาระบอบเศรษฐกิจตามวิถีทางการเมืองของตน ไปบังคับให้อีกประเทศหนึ่งปฏิบัติตามจะต้องถือว่าเป็นการกระทำที่ต้องประณาม^๖ (สะกดตามต้นฉบับ)

ระหว่างการเสด็จ เยือนประเทศต่างๆ ในยุโรป ในโอกาสขึ้นปีใหม่ ๒๕๐๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสอวยพรชาวไทยมาจากประเทศสวีเดนและนอร์เวย์ ทรงกล่าวถึงสถานการณ์โลกเช่นกัน

“พระราชกระแสตอบอธิการบดีมหาวิทยาลัยเว้ เนื่องในโอกาสที่ได้เสด็จ เยือนมหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๐๒,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช* (ธนบุรี: กรุงเทพมหานครพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๔๖-๔๗.

“กระแสพระราชดำรัสตอบประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ที่ทำอากาศยานกรุงวอชิงตัน เมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๓,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๖๕-๖๖.

“กระแสพระราชดำรัส ณ รัฐสภาของสหรัฐ กรุงวอชิงตัน เมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๐๓,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๖๕-๗๖.

“แถลงการณ์ร่วมระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับ ประธานาธิบดีไอเซนเฮอว์ ณ กรุงวอชิงตัน เมื่อ ๑ กรกฎาคม ๒๕๐๓,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๘๒-๘๕.

ในยามนี้ สถานการณ์ระหว่างประเทศกำลังปรวนแปรและตึงเครียดอยู่ทั่วโลก แม้แต่ทางประเทศเพื่อนบ้านของเรา ก็มีเหตุการณ์ที่น่าวิตกห่วงใยอยู่เป็นอันมากและเหตุการณ์เหล่านี้ ย่อมกระทบกระเทือนความเป็นอยู่โดยปกติสุขของประเทศเรา และอาจเป็นภัยแก่เราได้ด้วย ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงขอให้ท่านทั้งหลาย ได้ร่วมกันตั้งอยู่ในความสงบ เพื่อสันติสุขของประเทศชาติ และของท่านทุกคนด้วย” (สะกดตามต้นฉบับ)

จะเห็นได้ว่าพระราชดำรัสที่มีนัยถึงสถานการณ์สงครามเย็นเริ่มต้นในช่วงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ เยือนประเทศต่างๆ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๒-๒๕๐๔

วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๐๔ ไม่กี่วันหลังเสด็จ กลับประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำรัสที่มีนัยถึงสถานการณ์โลกอีกครั้ง

...ข้อที่ข้าพเจ้าพอใจเป็นพิเศษยิ่ง ก็ที่ทราบที่ท่านทั้งหลายต่างได้ตระหนักในความผันผวนของเหตุการณ์ที่เป็นอยู่ทุกทิศทาง และที่ได้รับคำยืนยันว่า พร้อมจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละเป็นชาติพลีทุกเมื่อ ความรู้เท่าถึงการ และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของทหาร พร้อมทั้งจะเสียสละแม้แต่ชีวิตเพื่อเป็นชาติพลีนี้แหละ จะช่วยให้กองทัพของเราแกร่งกล้าเป็นที่เกรงขามแก่หมู่มิตรที่อาจจะมิมีมา”

เนื่องจากในขณะนั้นยังไม่มีการต่อสู้ด้วยอาวุธระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พระราชดำรัสที่มีนัยถึงคอมมิวนิสต์และการต่อต้านคอมมิวนิสต์จึงหมายถึงสถานการณ์ในต่างประเทศเป็นหลัก หากจะทรงกล่าวถึงประเทศไทย ก็จะเป็นพระบรมราโชวาทให้ชาวไทย ทั้ง

“กระแสพระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๕๐๔ จาก โลซานน์ สวิตเซอร์แลนด์,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๑๑๘-๑๑๙. ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, หน้า ๓๖๑. ดีความว่าพระราชดำรัสครั้งนี้เป็นการใช้ “พระราชอำนาจ” สนับสนุนโครงการพัฒนาของสฤษดิ์เป็นครั้งแรก รวมทั้งทรงเรียกร้องให้ประชาชนให้ความสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลต่อสถานการณ์ในประเทศเพื่อนบ้าน ปลาย พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นช่วงที่เกิดวิกฤตการณ์ในลาว มีการรัฐประหารโดยกองกำลังของร้อยเอกกองแลเพื่อเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศจากสนับสนุนฝ่ายโลกเสรีให้มาเป็นกลางมากขึ้น จอมพลสฤษดิ์เรียกร้องอย่างเปิดเผยต่อสมาชิกองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ.) ให้เข้าแทรกแซงการเมืองภายในของลาว และประกาศว่า “คนไทยจะต้องไม่อยู่เฉยแต่จะต้องเตรียมพร้อมที่จะทำการด้วยตนเองและ “สู้ตายกับคอมมิวนิสต์” ดู ทักษ์ เฉลิมเตียรณ, *การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ*, หน้า ๒๘๖-๒๘๗.

“กระแสพระราชดำรัสในพิธีตรวจพลสวนสนามเนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินกลับจากการเยือนสหรัฐอเมริกา และประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรป ๒๑ มกราคม ๒๕๐๔,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

ทหาร, ตำรวจ และพลเรือน มีความระมัดระวังและเตรียมพร้อมรับการรุกรานของคอมมิวนิสต์ที่จะมาจากภายนอกประเทศ

สถานการณ์ในภูมิภาคอินโดจีนในขณะนั้นคงจะเป็นที่รับรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่ตลอด เราไม่ทราบแน่ชัดว่าทรงรับรู้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์ผ่านทางใดบ้าง แต่ใน พ.ศ. ๒๕๐๔ จอมพลสฤษดิ์ได้มีหนังสือกราบบังคมทูลถึงการประหารชีวิตครอง จันดาวงศ์ และทองพันธุ์ สุทธิมาศ ในข้อหาทำการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์ โดยใช้มาตรา ๑๗ ของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร ๒๕๐๑ เป็นกฎหมายรองรับการประหารชีวิตดังกล่าว

สำนักนายกรัฐมนตรี

๑ มิถุนายน ๒๕๐๔

ขอพระราชทานกราบบังคมทูลพระกรุณา ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส กราบบังคมทูลพระกรุณา เพื่อทราบบัดฝ่าละอองธุลีพระบาท ถึงพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแห่งพระราชอาณาจักร โดยมีบุคคลตระเตรียมและดำเนินการบ่อนทำลายความมั่นคงของราชอาณาจักรและราชบัลลังก์ ก่อความสงบ มีแผนการอันเลวร้ายถึงขนาดที่จะเอาภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปรวมกับลาวภายใต้การปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ เจ้าหน้าที่ได้ติดตามเหตุการณ์อย่างใกล้ชิดตลอดมา และจับกุมผู้ก่อการร้ายได้เป็นจำนวนมาก ได้ทำการสอบสวนจนเป็นที่แน่ชัดปราศจากข้อสงสัย เห็นสมควรและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างเฉียบขาดเพื่อป้องกันภัยของประเทศชาติ และเพื่อเป็นตัวอย่างยับยั้งการกระทำผิดคิดร้ายในทำนองนี้ต่อไปภายหน้า ข้าพระพุทธเจ้า ด้วยความสนับสนุนของมติคณะรัฐมนตรีเป็นเอกฉันท์ จึงได้ใช้อำนาจตามมาตรา ๑๗ แห่งธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร สั่งประหารชีวิต นายครอง จันดาวงศ์ หัวหน้าผู้ก่อการร้าย กับนายทองพันธุ์ สุทธิมาศ รองหัวหน้า และเจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งนี้เสร็จสิ้นไปแล้วที่อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๐๔ ส่วนผู้ต้องหาอื่นๆ ก็จะได้จัดการฟ้องร้องให้พิพากษาในศาลทหาร ตามวิธีการในระยะเวลาที่ประกาศใช้กฎอัยการศึกต่อไป

ต่อจากนั้น จอมพลสฤษดิ์ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยที่เป็นปัจจัยให้เกิดความเสี่ยงต่อการรุกรานของคอมมิวนิสต์ ๔ ประการ ได้แก่ ๑) มีพรมแดนหนาแน่นและหนทางทำมาหากินยากลำบากกว่าภาคอื่นๆ ๒) ย้อนไปในประวัติศาสตร์ ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่เคยร่วมกับประชาชนภาคอื่นๆ ต่อสู้กับศัตรู ๓) ลักษณะภูมิประเทศเป็นจุด

บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๓/๒๕๐๔ วันอังคารที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๔. "ความสนับสนุนของมติคณะรัฐมนตรีเป็นเอกฉันท์" ที่จอมพลสฤษดิ์กล่าวถึง หมายถึงการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งที่ ๒๒/๒๕๐๔ วันอังคารที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๐๔.

ล่อแหลมต่อกัยคอมมิวนิสต์ และ ๔) ชนชาติลาว ที่มีลักษณะร่วมทางภาษาและประเพณีกับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แม้จะมีจำนวนคนน้อยกว่า กลับสามารถมีการปกครองเป็นราชอาณาจักรได้ เป็นตัวอย่างให้ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคิดเอาอย่าง ด้วยปัจจัยเหล่านี้ทำให้รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพิเศษ โดยมี ๒ แนวทาง คือนโยบายภายนอกที่ "จะต้องทำความพยายามอย่างสุดความสามารถที่จะไม่ให้อาณาจักรลาวตกอยู่ในความครอบงำของคอมมิวนิสต์" และนโยบายภายใน ได้แก่การ "ดำเนินการอย่างเข้มงวดกวดขัน ทั้งในทางปราบปรามและในการบำรุงโดยเฉพาะเรื่องการคมนาคม"

ท้ายหนังสือ จอมพลสฤษดิ์กราบบังคมทูลถึงคำให้การของพยานในการสอบสวนกรณีครองจันดาวงศ์ ว่าในการปลุกระดม ครองใจมติพระมหากษัตริย์อย่างรุนแรง จอมพลสฤษดิ์สรุปว่า "คนที่ทุจริตประทุษร้ายราชบัลลังก์ถึงขนาดนี้ ไม่ควรจะให้มีชีวิตอยู่ในแผ่นดินไทยต่อไปเลย"^{๑๐}

หนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้แสดงให้เห็นความรับรู้เกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวใน ๓ ประการ ประการแรก ประเทศไทยมีความเสี่ยงที่จะถูกรุกรานจากคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นศัตรูจากภายนอก ประการที่ ๒ คอมมิวนิสต์กำลังคุกคามความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ก่อนหน้านั้น หลักการนามธรรมเรื่องความเท่าเทียมของลัทธิคอมมิวนิสต์ น่าจะเป็นที่รับรู้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอยู่ก่อนแล้ว แต่หนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้ทำให้ทรงทราบว่าพระองค์กำลังถูกโจมตีจากคอมมิวนิสต์โดยตรง และประการสุดท้าย การใช้มาตรา ๑๗ ประหารชีวิตครองจันดาวงศ์ และทองพันธุ์ สุทธิมาศ ซึ่งตามคำกราบบังคมทูลของสฤษดิ์ เป็นหัวหน้าและรองหัวหน้าขบวนการคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ทำให้ในขณะนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์และประเทศไทยยังคงรอดพ้นจากการคุกคามดังกล่าวอยู่

เราไม่มีหลักฐานเกี่ยวกับปฏิกิริยาเฉพาะหน้าต่อหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ครั้งปีหลังจากนั้น ในพระราชดำรัสพระราชทานวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๐๕ ซึ่งเป็นโอกาสที่จะได้สื่อสารกับคนทั้งประเทศ หลังจากที่ทรงกล่าวถึงการต้อนรับ "แขกเมืองต่างประเทศ" และสถานการณ์ภายในประเทศ (อุทกภัยและอัคคีภัย) แล้ว ได้ทรงกล่าวถึงภัยคุกคามจากนอกประเทศ ซึ่งมีนัยถึงการเคลื่อนไหวของคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน

แม้ว่าในขณะนี้ ประเทศต่าง ๆ กำลังพยายามที่จะทำความตกลงในข้อขัดแย้งระหว่างกัน ความตึงเครียดหาได้คลี่คลายลงไม่ กลับทวีขึ้นเป็นลำดับไป เฉพาะในด้านเอเชียอาคเนย์ เหตุการณ์ในอาณาเขตใกล้เคียงมีลักษณะทำให้น่าวิตก จะวางใจเสียไม่ได้ เราจำต้องใช้ความระมัดระวังสอดส่องอย่าให้เหตุการณ์ซึ่งเป็นภัย

^{๑๐}บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๓/๒๕๐๔ วันอังคารที่ ๖ มิถุนายน ๒๕๐๔. ดัชนีของหนังสือกราบบังคมทูลฉบับนี้เคยได้รับการเผยแพร่แล้วใน สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, "บางด้านของระบอบสฤษดิ์: ปัญหาป่วย, การประหารชีวิตครอง และสฤษดิ์กราบบังคมทูลวิเคราะห์ลักษณะพิเศษของภาคอีสานที่เป็นสาเหตุขบวนการคอมมิวนิสต์และ 'แยกดินแดน,'" *มติชนสุดสัปดาห์* ๒๖, ๑๓๒๕ (๖-๑๒ ม.ค. ๒๕๔๔): ๒๘. โดยละเว้นข้อความที่ครองถูกกล่าวหาว่าโจมตีพระมหากษัตริย์ สมศักดิ์ตั้งข้อสังเกตว่า "ความจริงที่ว่า สฤษดิ์กล้าถึงขั้นเขียนข้อความเหล่านี้ลงในหนังสือกราบบังคมทูลนับว่าน่าสนใจอย่างยิ่ง"

เช่นนั้นเข้ามาคุกคามประเทศเรา ก้ายดังกล่าวนี้เป็นภัยที่ร้ายแรงน่ากลัว ถ้าปราศจากการตรวจตราเพ่งเล็งอย่างกวัดขั้นแล้ว อาจแทรกซึมเข้ามาที่ละเล็กละน้อยโดยไม่รู้ตัว คอยบั่นทอนความสามัคคีกลมเกลียว และความเป็นปึกแผ่นของชาติ ปลุกปั่นทำลายความศรัทธาเชื่อถือในสิ่งที่เราทั้งหลายยึดมั่นที่ตกทอดมาแต่บรรพบุรุษของเรา และในกรณีเช่นนี้ ทุกๆ คนอาจตกเป็นเป้าหมายในการมุ่งทำลายจากภัยนั้นได้ง่าย ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรืออาจกลายเป็นเครื่องมือทำลายตัวเราเอง และประเทศชาติที่รักของเราโดยไม่รู้ตัวก็ได้^{๑๑}

๔.๑.๒ การเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมกองทหารประเทศภาคีองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ.)

ต้น พ.ศ. ๒๕๐๕ วิกฤตการณ์ในลาวทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น กองกำลังขบวนการปะเทดลาวปะทะกับกองกำลังฝ่ายรัฐบาลอย่างหนัก โดยเฉพาะในบริเวณชายแดนไทย-ลาว รัฐบาลไทยจับตาสถานการณ์อย่างเป็นกังวล ในเดือนกุมภาพันธ์ รัฐบาลตัดสินใจส่งกองทหารไปประจำจุดยุทธศาสตร์^{๑๒} เมื่อถึงเดือนพฤษภาคมของปีเดียวกัน กองกำลังปะเทดลาวเข้าโจมตี ยึดเมืองสิงและเมืองน้ำทา ทำให้กำลังฝ่ายรัฐบาลลาวต้องถอยร่นมาตั้งที่บ้านห้วยทราย ซึ่งอยู่ตรงข้ามกับจังหวัดเชียงรายของไทย ทหารและประชาชนลาวบางส่วนอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ที่ฝั่งไทย^{๑๓} รัฐบาลไทยส่งกองทหารไปประจำชายแดนเพิ่มเติม หนังสือพิมพ์รายวันรายงานข่าวปฏิกริยาจากสหรัฐอเมริกาและเลขาธิการองค์การสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (สปอ.) ถึงความพร้อมในการยกกองกำลังเข้ามาประจำในประเทศไทย เพื่อช่วยเหลือไทย ลาว และเวียดนามใต้^{๑๔}

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕ ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ หาวีเกี่ยวกับกองกำลังของสหรัฐอเมริกาที่จะเข้ามาประจำในประเทศไทย

เรื่อง รัฐบาลแห่งสหรัฐฯ ขอให้กำลังทหารของสหรัฐฯ เข้ามายังอยู่ในดินแดนไทย

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีได้ชี้แจงให้ทราบถึงสถานการณ์ประเทศลาว และว่าเนื่องจากสถานการณ์เช่นนี้ รัฐบาลสหรัฐฯจึงได้แจ้งมา ขอให้กำลังทหารของสหรัฐฯ

^{๑๑}“กระแสพระราชดำรัสพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยวันขึ้นปีใหม่ ๒๕๐๕,” ใน *กระแสพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช*, หน้า ๑๕๔-๑๕๖ “ความศรัทธาเชื่อถือในสิ่งที่เราทั้งหลายยึดมั่นที่ตกทอดมาแต่บรรพบุรุษ” ที่รับรู้ทั่วไปในสังคมไทย ได้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์และพุทธศาสนา แต่ถ้าพระราชดำรัสครั้งนี้จะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับหนังสือกราบบังคมทูลของจอมพลสฤษดิ์ข้างต้น ก็น่าจะหมายถึงสถาบันพระมหากษัตริย์นั่นเอง

^{๑๒}บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๗/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๕ คณะรัฐมนตรีอนุมัติเงินสำหรับการนี้ให้เป็นงบลับ ๑๘ ล้านบาท

^{๑๓} *สยามนิกร*, ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๖.

^{๑๔} *สยามนิกร*, ๑๖ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๖.

ส่วนหนึ่งเข้ามาตั้งอยู่ในดินแดนประเทศไทย ขณะ นายกรัฐมนตรีได้พิจารณาพร้อมด้วยทางฝ่ายทหารแล้วเห็นว่า ในประเทศที่เจริญแล้ว เช่นในยุโรป จะเป็นประเทศอังกฤษก็ดี ฝรั่งเศสก็ดี ก็ปรากฏว่า สหรัฐฯ ได้ส่งกำลังทหารไปอยู่ เพื่อช่วยเหลือการรุกรานจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ ฉะนั้น การที่สหรัฐฯ ขอส่งกำลังทหารเข้ามาในไทยเพื่อช่วยเหลือเรา ก็ไม่น่าจะขัดข้อง หรือถือว่าเสียอธิปไตยไปอย่างไร จึงได้ตอบเขาไป และจะได้ออกแถลงการณ์ในคำวันนี้ ความจริงเขาก็มาขอร้องเราแต่เขียนเป็นว่า ได้ตกลงกัน เพื่อให้หน้าดู^{๑๔}

แถลงการณ์ของรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ก็กล่าวถึงสถานการณ์ในลาวและชี้ให้เห็นว่าฝ่ายคอมมิวนิสต์จะไม่ยึดครองเพียงประเทศลาวเท่านั้น “แต่ยังมุ่งที่จะแผ่อำนาจอิทธิพลของตนให้กว้างใหญ่ไพศาลต่อไปอย่างไม่มีขอบเขต พฤติการณ์อันนี้เป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของราชอาณาจักรไทย” ซึ่งรัฐบาลไทยและ “รัฐบาลของมิตรประเทศ” จำเป็นต้องดำเนินการเพื่อความมั่นคงของประเทศไทย แถลงการณ์ยังอ้างถึงข้อผูกพันตามแถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทยและสหรัฐอเมริกาเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๐๕ รวมถึงพันธกรณีตามสนธิสัญญาสปอ. ที่แสดงเจตนารมณ์ในการต่อต้านการรุกรานและบ่อนทำลายจากคอมมิวนิสต์ “ขอให้ประชาชนทั้งหลายได้ให้ความร่วมมือร่วมใจกับรัฐบาลในการตกลงใจอย่างแน่วแน่เพื่อรักษาไว้ซึ่งเสรีภาพ บุรณภาพ เอกราช และอธิปไตยของชาติไทย ให้ดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงสถาพรสืบตลอดไป”

กองทหารจากสหรัฐอเมริกาหน่วยแรกจำนวน ๑,๐๐๐ นายเดินทางมาถึงประเทศไทยในเช้าวันที่ ๑๗ พฤษภาคม นอกจากนั้น รัฐบาลไทยได้รับแจ้งว่าอังกฤษ, ออสเตรเลีย, นิวซีแลนด์ และฟิลิปปินส์ ซึ่งเป็นประเทศสมาชิก สปอ. ก็เตรียมส่งกำลังทหารมาประจำในไทยเช่นกัน^{๑๕} รัฐบาลไทยทยอยออกแถลงการณ์เรื่องกำลังทหารจากประเทศต่างๆ เดินทางเข้ามาประจำในประเทศไทย^{๑๖}

^{๑๔} บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๐/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕

^{๑๕} ดูแถลงการณ์ฉบับเต็มรวมทั้งแถลงการณ์รัฐบาลสหรัฐอเมริกา ใน *สยามนิกร*, ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒.

^{๑๖} บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๑/๒๕๐๕ (พิเศษ) วันพฤหัสบดีที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๐๕ และ บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๒/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๐๕ ในกรณีของกองกำลังออสเตรเลีย เนื้อหาในบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยไม่เต็มใจตอบรับนัก แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ “ขณะ นายกรัฐมนตรีเสนอสรุปว่า ออสเตรเลียแจ้งว่า จะส่งกำลังทางทหารเข้ามาตั้งในประเทศไทย ตามคำเชิญชวนของสหรัฐฯ ขณะ นายกรัฐมนตรีได้พิจารณาแล้ว เห็นว่า ถ้าเราจะบอกปฏิเสธไปหรือขัดข้องไปก็ดูจะไม่สู้ดีนัก ที่จริงแล้วเพียงแต่กำลังทหารของสหรัฐฯ ก็เพียงพอ เราจึงต้องพิจารณากันด้วยดี ทั้งนี้ เขาหวังผลทางการเมืองของเขาด้วยในปัญหาที่ว่า เขาจะส่งกำลังมา เราก็ต้องออกแถลงการณ์ และให้พยายามยึดแถลงการณ์เดิม”

^{๑๗} *สยามนิกร*, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒. *สยามนิกร*, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒. *สยามนิกร*, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒.

หนังสือพิมพ์รายวันของไทยรายงานข่าวการเคลื่อนย้ายกองทหารอย่างต่อเนื่องตลอดปลายเดือน พฤษภาคม ๒๕๐๕

เท่าที่พบข้อมูลในหน้าหนังสือพิมพ์ ประเทศภาคี สปอ. ที่ส่งทหารมาประจำในไทยได้แก่ สหรัฐอเมริกา, อังกฤษ, ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ไม่มีรายงานข่าวเกี่ยวกับปากีสถาน ทหารอเมริกันส่วนหนึ่งถูกส่งไปประจำชายแดนไทย-ลาวทันทีที่เดินทางมาถึง ที่เหลือประจำที่อำเภอปากช่อง และตัวจังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับทหารนิวซีแลนด์ ส่วนทหารจากออสเตรเลียประจำที่จังหวัดอุบลราชธานี ทหารอังกฤษตั้งค่ายที่จังหวัดเชียงใหม่ ไม่พบข้อมูลว่าทหารฟิลิปปินส์ประจำที่จังหวัดใด

ประมาณต้นเดือนมิถุนายน กองกำลังปะเทดลาวเข้าโจมตีทหารรัฐบาลลาวที่บ้านห้วยทราย อย่างหนัก ความเป็นจุดยุทธศาสตร์ใกล้ชายแดนไทยทำให้ประเทศภาคี สปอ. กังวลใจมากขึ้น หนังสือพิมพ์ไทยลงข่าวการเร่งเพิ่มกำลังของกองทหารภาคี สปอ. ในไทยอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะทหารจากสหรัฐอเมริกา^{๑๔}

กลางเดือนมิถุนายนนั่นเอง มีข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จะเสด็จฯ ไปเยี่ยมกองทหาร สปอ. ที่ตั้งฐานอยู่ในประเทศไทย จะทรงประทับแรมในคืนที่สนามระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ มิถุนายน รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการเตรียมการรับเสด็จ เพื่อการนี้โดยเฉพาะ มีพลเอกถนอม กิตติขจรเป็นประธาน นายกรัฐมนตรี, ข้าราชการการเมืองระดับสูง รวมทั้งคณะทูตต่างประเทศจะโดยเสด็จฯ ด้วย^{๑๕}

รายงานการเสด็จฯ เยี่ยมกองทหาร สปอ. ครั้งนั้นปรากฏในหนังสือพิมพ์ไม่กี่วันถัดมา *สยามนิกร* ขึ้นหน้า ๑ ว่า “อ่านรายละเอียดเสด็จฯ เยือนทหารภาคี “ซีโต้”^{๑๖} ส่วน *ประชาธิปไตย* พาดหัวตัวใหญ่ว่า “ในหลวงราชินีประทับแรมกระโจม” มีพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถในระหว่างการเสด็จฯ มีคำบรรยายได้ภาพว่า

สำหรับฝรั่งเศส มีข่าวการแถลงของโฆษกกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสที่กรุงปารีสว่า ฝรั่งเศสยังไม่ตัดสินใจ ยังไม่ได้รับคำร้องขอจากรัฐบาลไทย แต่ยังคงอยู่ในขั้นการพิจารณาคำร้องขอให้ความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ดู *สยามนิกร*, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒. เมื่อถึงต้นเดือนมิถุนายน ในบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีของไทย ปรากฏว่าเอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้ปฏิเสธการส่งทหารมาประจำในไทย โดยให้เหตุผลว่าฝรั่งเศสกำลังมีเรื่องยุ่งยากหลายประการ ทั้งปัญหาแอลจีเรีย ปัญหาการรวมยุโรป รวมทั้งฝรั่งเศสตั้งใจว่าจะคงทหารไว้ในลาวต่อไป จึงไม่ต้องการจะกระทำการใดๆ ที่จะกระทบถึงการคงทหารไว้ในลาว นอกจากนั้น เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสยังตั้งคำถามว่า “รัฐบาลฝรั่งเศสรู้สึกแปลกใจเป็นอันมากที่ฝ่ายอเมริกันเป็นผู้เสนอเรื่องนี้ ความจริงน่าจะเป็นเรื่องของรัฐบาลไทย เพราะประเทศไทยเป็นประเทศเอกราช มีอิสระและอธิปไตย” (สะกดตามต้นฉบับ) บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๔/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๐๕

^{๑๔} *สยามนิกร*, ๒ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒., *สยามนิกร*, ๓ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๖., *สยามนิกร*, ๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๖.

^{๑๕} *สยามนิกร*, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒.

^{๑๖} *สยามนิกร*, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑.

...พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฉลองพระองค์เครื่องแบบจอมทัพไทย ทรงตรวจค่ายทหารหน่วยรบของสหรัฐที่อำเภอปากช่องเป็นแห่งแรก ในการเสด็จเยือนค่ายทหารไทยและพันธมิตรในภาคอีสานและภาคเหนือเป็นเวลา ๓ วัน โดยมี พลโทเจมส์ แอล. ริชาร์ดสัน ผู้บัญชาการกองกำลังผสมของสหรัฐในประเทศไทยเป็น ผู้นำเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถก็โดยเสด็จด้วย^{๒๐} (สะกดตามต้นฉบับ)

ตามข่าวใน *สยามนิกร* และ *ประชาธิปไตย* เข้าครุ่นวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ถึง อำเภอปากช่องเวลา ๗.๓๐ น. กองเกียรติยศผสมไทย-อเมริกันตั้งแถวรอรับเสด็จฯ พลโทกฤษณ์ สีวะรา แม่ทัพภาคที่ ๒ นำนายทหารอเมริกันเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีกระแสพระราชดำรัสต่อทหารอเมริกันที่ปากช่องว่า

ทหารอเมริกันทั้งหลาย เรามีความยินดีที่มีโอกาสมาเยี่ยมท่าน และนำความชอบใจของประชาชนชาวไทยในการที่ท่านมาประจำอยู่ ณ ที่นี้ ท่านทั้งหลายมาจากหนทางไกลและข้าพเจ้าทราบดีว่า การมาสู่ประเทศต่างถิ่นนั้นเป็นเรื่องลำบาก ข้าพเจ้าหวังว่าท่านทั้งหลายคงได้พบปะกับประชาชน และทหารของเรามาแล้วเป็นจำนวนมาก และทำตัวเข้ากันได้ ภาระที่ท่านได้รับมอบมานั้นกว้างขวางมาก ท่านมาที่นี่มิใช่แต่เพียงอย่างทหาร แต่เป็นอย่างมิตรเพื่อช่วยกระชับความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศทั้งสองของเราด้วย ท่านทั้งหลายแต่ละคนก็เป็นเสมือนทูตคนหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าหวังว่าท่านคงจะไม่พยายามจะแข่งกับท่านทูตของท่านเอง ท่านทูตท่านอาจจะน้อยใจ ท่านทั้งหลายต่างก็ทำหน้าที่ในส่วนของท่านและทางพวกเราก็จะพยายามทำหน้าที่ในส่วนของเราเพื่อร่วมงานกันต่อไป เพราะในโลกนี้เราต้องพึ่งพาอาศัยกัน เราเป็นสหายที่ล้มหัวจมท้ายกันอยู่ แม้ว่าข้าพเจ้าไม่ชอบใช้คำว่าสหาย เพราะว่าคำนี้มีความหมายเป็นอย่างอื่นอยู่ ฉะนั้นข้าพเจ้าสมควรจะถือว่าพวกท่านคือมิตรเก่าที่ดีแท้ แม้ว่าจะมีผู้อื่นต้องการจะให้เราแตกแยกกันอยู่ก็ตาม เราต่างก็มีภารกิจในฐานะที่เป็นทหารและเป็นประชาชน ข้าพเจ้าใคร่ขอแสดงความชอบใจเป็นส่วนตัวต่อท่านทุกคน ในการ [ที่] ท่านได้ให้การต้อนรับแก่เราและข้าพเจ้าขออวยพรให้ท่านมีพลานามัยอันแข็งแรงและมีความสุขสำราญในประเทศนี้สืบไป^{๒๑} (สะกดตามต้นฉบับ)

^{๒๐} *ประชาธิปไตย*, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑.

^{๒๑} *ประชาธิปไตย*, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑๒. บางฟิ่ง (นามแฝง), "เสด็จเยี่ยมค่าย 'แยงกี้'", *สยามนิกรวันจันทร์*, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๖-๗, ๑๐. พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่กองทหารต่างชาติ ย่อมเป็นพระราชดำรัสภาษาอังกฤษ แต่ทั้งข่าวและบทความใน *สยามนิกร* และ *ประชาธิปไตย* รายงานเป็นภาษาไทยโดยมีข้อความเหมือนกันทุกประการ เข้าใจว่าคงได้จากแหล่งข่าวเดียวกัน อนึ่ง บทความ "เสด็จเยี่ยมค่าย 'แยงกี้'" กล่าวว่าพระราชดำรัสพระราชทานแก่

จากนั้นเสด็จฯ ไปยังจังหวัดนครราชสีมา ทรงตรวจเยี่ยมหน่วยทหารต่าง ๆ ที่ประจำอยู่ในบริเวณนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ทหารไทยว่า

เราทั้งสองมีความยินดี ได้มีโอกาสมาเยี่ยมที่โคราช และยังได้เห็นความพร้อมเพรียงและความร่วมมือกับทหารต่างประเทศที่เข้ามาช่วยเราก็คือมีความปลอบปลื้ม การที่ประเทศไทยเราเวลานี้อยู่ในสถานการณ์คับขัน เราต้องเตรียมพร้อมอยู่เสมอที่จะป้องกันรักษาเอกราชของชาติเราทุกวิถีทาง ทหารเวลาสงบก็ต้องฝึกตนเองให้รู้จักวิทยาการในทางการรบ เวลานี้ก็อยู่ในเวลาที่ควรจะฝึก แต่ต้องนึกถึงว่าในเวลาที่ไม่ใช่สงบแท้ เป็นเวลาที่เปนสงครามเย็น เรามีหน้าที่ ทุกคนจะเป็นทหารหรือพลเรือนก็มีหน้าที่ที่จะป้องกันประเทศชาติด้วยการประพฤติตนให้ดี ฝึกซ้อมให้มีความรู้ดีและสำคัญที่สุดอยู่ในวินัยที่ดี^{๒๓} (สะกดตามต้นฉบับ)

หลังจากนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชดำรัสกับกองทหารอเมริกัน

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มีโอกาสมาพบปะกับบรรดาทหารอเมริกัน ซึ่งได้มาช่วยเหลือไทยในยามคับขัน ข้าพเจ้าได้กล่าวกับทหารไทยเมื่อสักครู่นี้ว่า เรามีความยินดีที่ได้ทหารอเมริกันมาช่วยเหลือเรา แม้ว่าท่านจะมาอยู่ที่นี้ในฐานะกองทัพของต่างชาติ แต่ความรู้สึกในเรื่องนี้มีได้เกิดขึ้นแก่ความรู้สึกของไทยในยามนี้เลย โดยสามัญสำนึก การที่มีทหารต่างชาติเช่นนี้ มักจะทำให้เกิดความรู้สึกไปในทางไม่สู้ดี เช่นมาในฐานะเป็นผู้ชนะหรือเป็นพวกศัตรู แต่การมาของท่านทั้งหลายคราวนี้เป็นอีกประการหนึ่ง ท่านมาอยู่ที่นี้มิใช่แต่จะทำให้กำลังทหารของเราเข้มแข็งเท่านั้น แต่เป็นการแสดงให้โลกประจักษ์ว่าประเทศทั้งสองสามารถจะอยู่ร่วมกันได้ทั้งในยามสงบและยามสงครามโดยความสามัคคีกลมเกลียว ประเทศทั้งสองได้เคยต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่ในสงครามเกาหลีมาแล้ว และก็สามารภเป็นมิตรกันได้เป็นอย่างดี นั่นคือเหตุผลที่กองทัพไทยและประชาชนคนไทยทั้งประเทศที่จะต้อนรับท่านทั้งหลายในฐานะมิตรที่ดี เราหวังว่าท่านคงจะพำนักอยู่ในประเทศไทยโดยไม่ต้องประสบภาวะเดือดร้อนแต่อย่างใด แต่ท่านกลับจะได้รับความสะดวกสบาย ซึ่งท่านจะได้รับความผาสุกในการพำนักอยู่ ณ ที่นี้ เราขอตั้งความปรารถนาให้ท่านมีสุข [ข] ภาพสมบูรณแข็งแรง เพื่อช่วยเหลือเรา และดำรงความเป็นมิตรและสัมพันธภาพอันผาสุกโดยตลอดไป^{๒๔} (สะกดตามต้นฉบับ)

ทหารอเมริกันที่ปากช่องนั้น “เป็นพระราชดำรัสที่ไม่ต้องมีข้อความตระเตรียมไว้ล่วงหน้า” (สะกดตามต้นฉบับ)

^{๒๓} สยามนิกร, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๖.

^{๒๔} ประชาธิปไตย, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑, ๒, ๑๒. สยามนิกร, ๑๖ มิถุนายน, หน้า ๑,

ต่อมา ทั้งสองพระองค์ได้ประทับเครื่องบินพระที่นั่งเสด็จฯ ไปยังจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นที่ตั้งของฝูงบินที่ ๗๕ ของออสเตรเลีย และสถานีเรดาร์ของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งค่ายทหารอากาศของไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราโชวาทและของขวัญแก่ทหารอากาศของไทย^{๒๕} ทรงประทับแรม ณ กระจโงมที่ประทับตำบลหนองยอด จังหวัดนครพนม บริเวณใกล้แม่น้ำโขง

หลังจากนั้น ข่าวการเสด็จฯ ครั้งนี้เจียบไป มีเพียงภาพการเสด็จฯ ขึ้นหน้า ๑ บ้างในหนังสือพิมพ์บางฉบับ^{๒๖} แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดมากเช่นการเสด็จฯ วันแรก สาเหตุเพราะข่าวคำพิพากษาศาลโลกกรณีเขาพระวิหารเข้ามาแย่งเนื้อที่ไปแทน อย่างไรก็ตาม จากบันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งหนึ่ง พบว่าในระหว่างการเสด็จฯ ได้เกิดอุบัติเหตุบางอย่างกับเครื่องบินพระที่นั่ง

การเสด็จเยือนทหารอเมริกัน

เอกอัครราชทูตอเมริกันได้แสดงความพอใจและรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ นายกรัฐมนตรี และบุคคลชั้นผู้ใหญ่ในวงการรัฐบาลไทยได้ไปเยี่ยมทหารอเมริกันที่ได้มาประจำอยู่ในประเทศไทย และรู้สึกว่าการทหารอเมริกันเหล่านั้นก็มีความชื่นชมยินดีเช่นเดียวกัน พร้อมกันนี้เอกอัครราชทูตอเมริกันได้นำความเสียใจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันที่ได้ทราบข่าวว่าเครื่องยนต์ของเครื่องบินราชพาหนะได้เกิดติดขัดขึ้นครั้งหนึ่ง และรู้สึกบรรเทาใจอย่างมากที่ทุกท่านปลอดภัย

รัฐมนตรีฯ [ว่าการกระทรวงการต่างประเทศของไทย] กล่าวตอบว่า ยินดีที่ได้ไปเห็นสภาพความเป็นอยู่ของทหารอเมริกันและไทยซึ่งกำลังปฏิบัติหน้าที่ทางราชการ และรู้สึกประทับใจมากในความบึกบึนและกล้าหาญของหน่วยนาวิกโยธินอเมริกัน เป็นการดียิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถได้เสด็จไปเยือนทหารครั้งนี้ เพราะปรากฏว่าบางหมู่บ้านที่ห่างไกลจากชุมชนนั้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ได้มีโอกาสต้อนรับเสด็จกษัตริย์ไทย รัฐมนตรีฯ ได้ขอขอบคุณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศอเมริกันที่ได้แสดงความห่วงใยในอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นต่อเครื่องบิน^{๒๗}

ตามที่ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ การเสด็จฯ เยี่ยมกองทหาร สปอ. ครั้งนี้ เป็นไปตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาล

^{๒๕} ประชาธิปไตย, ๑๖ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๒.

^{๒๖} ประชาธิปไตย, ๑๗ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑. เป็นภาพการเสด็จฯ เยี่ยมกองทหารออสเตรเลียที่จังหวัดอุบลราชธานี และ ประชาธิปไตย, ๑๘ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑. เป็นภาพการเสด็จฯ เยี่ยมค่ายทหารอังกฤษที่จังหวัดเชียงใหม่

^{๒๗} บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๘/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๐๕

รายงานข่าวจากวงการรัฐบาลแจ้งว่าจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้กราบถวายบังคมทูลต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในนามของรัฐบาล อัญเชิญทั้งสองพระองค์เสด็จ เยี่ยมกองทหารของประเทศภาคี ส.ป.อ. ... ทั้งสองพระองค์ตกลงพระราชหฤทัยที่จะไปเยือน...^{๒๔}

ในขณะที่บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรีให้ข้อมูลว่า การเสด็จ ครั้งนี้เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งแต่นั้น

เรื่องที่ ๔ พณฯ นายกรัฐมนตรีเสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี

๑. การเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พณฯ นายกรัฐมนตรีแจ้งว่า ในวันที่ (๑๒ มิถุนายน ๒๕๐๕) ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีเรื่อง -

...

๓) การเสด็จไปเยี่ยมหน่วยทหารชายแดน - คราวแรกทรงโปรดฯ ให้พระยาตรีวิสารวาจา มาพูด พณฯ นายกรัฐมนตรีให้ความเห็นว่า ยังไม่สมควรจะไปเกรงจะไม่ปลอดภัยนัก ต่อมาทรงให้ หลวงสุรณรงค์ มาพูด จะไปเยี่ยมหน่วยทหารชายแดนและทหารต่างชาติด้วย และขอให้เป็นก่อนเสด็จไปมลายู

เรื่องนี้ พณฯ นายกรัฐมนตรีรู้สึกว่ ต่างประเทศตื่นเต้น อยากให้เสด็จไป ในที่สุดจะเสด็จทั้ง ๒ พระองค์ ในวันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๕ มี พณฯ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายพจน์ สารสิน นายทหารต่างประเทศชั้นผู้ใหญ่ ๑๐ นาย พวกทูตต่างประเทศ ตามเสด็จ วันที่ ๑๖ มิถุนายน เวลาบ่ายกลับถึงพระนคร

มติ - รับทราบ^{๒๕}

ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ ปีเดียวกันกับที่ทรงรับรู้ถึงสถานการณ์ที่ประเทศไทยและสถาบันพระมหากษัตริย์กำลังถูกคุกคามจากภัยคอมมิวนิสต์ รวมทั้งได้เสด็จ ไปเยี่ยมกองทหารประเทศภาคี ส.ป.อ. ที่เข้ามาตั้งฐานในประเทศไทยนี้เอง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าไปมีความสัมพันธ์กับ ตำรวจตระเวนชายแดน หน่วยงานที่มีหน้าที่ปราบคอมมิวนิสต์โดยตรง

๔.๑.๓ ราชสำนักกับตำรวจตระเวนชายแดน

หนังสือ ๔๐ ปี ดชด. ที่เผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๕๓๖ มีเนื้อหาว่าด้วยความเป็นมาของตำรวจตระเวนชายแดน และกองกำกับการสนับสนุนทางอากาศ (ตำรวจพลร่ม), การปรับเปลี่ยนองค์กรในแต่

^{๒๔} สยามนิกร, ๑๔ มิถุนายน ๒๕๐๕, หน้า ๑-๒.

^{๒๕} บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ ๒๕/๒๕๐๕ วันอังคารที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๐๕

ละยุคสมัย และแสดงเอกสารสำคัญบางชิ้น รวมทั้งให้ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับตำรวจตระเวนชายแดน

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงการถวายอารักขาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี ๒๕๐๕ ที่จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ ตำรวจตระเวนชายแดน ได้มีโอกาสอันสูงส่ง โดยจัดกำลังถวายอารักขาที่รอบๆ พระตำหนักที่ประทับ บนดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ในฤดูหนาวซึ่งอากาศเย็นจัด พระองค์หลังจากทรงทราบว่า เป็นตำรวจตระเวนชายแดน (แต่งกายสีเขียวเช่นเดียวกับทหาร) ได้มาถวายอารักขาอย่างเข้มแข็งทั้งกลางวันและกลางคืน แต่ขาดเครื่องกันหนาว ก็ได้พระราชทานเครื่องกันหนาวให้แก่ตำรวจตระเวนชายแดนเหล่านั้น^{๓๐} (เน้นคำตามต้นฉบับ)

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้ให้ข้อมูลว่าการเสด็จ จังหวัดเชียงใหม่ครั้งนั้นเป็นช่วงเวลาใดของ พ.ศ. ๒๕๐๕ แต่เราทราบจากเอกสารอื่นว่าใน พ.ศ. ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ ประทับ เชียงใหม่ ๓ ครั้ง คือการรับเสด็จสมเด็จพระเจ้าเฟรเดอริกที่ ๙ และพระราชินีอินกริด แห่งประเทศเดนมาร์ก ระหว่างวันที่ ๑๗-๒๒ มกราคม, การเสด็จ แปรพระราชฐาน ระหว่างวันที่ ๑๕ กันยายนถึง ๓ ตุลาคม และครั้งสุดท้ายคือการต้อนรับประธานาธิบดีเยอโรมนี ระหว่างวันที่ ๒๔-๒๖ พฤศจิกายน^{๓๑} การเสด็จ จังหวัดเชียงใหม่ครั้งที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักและ ดชด. ก่อตัวขึ้นอีกครั้ง หลังจากการเสด็จ เปิดค่ายนเรศวรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๗ และเสด็จ เยี่ยมค่าย ดชด. ในภาคอีสานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ น่าจะเป็นการเสด็จ ในเดือนมกราคม เพราะหลังจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับ ดชด. และทหาร ที่ปฏิบัติหน้าที่บริเวณชายแดนหลายครั้ง ในเดือนพฤษภาคมได้เสด็จ ไปเยี่ยมค่ายนเรศวร^{๓๒} เดือนต่อมาเสด็จ ไปเยี่ยมทหารชายแดน ในเดือนสิงหาคม เสด็จ ไปทอดพระเนตรภาพยนตร์และดนตรีการกุศลเพื่อหารายได้ช่วยเหลือทหารชายแดน

^{๓๐} กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ๔๐ ปี ดชด. ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๖ (มปท., ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๗.

^{๓๑} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๘, หน้า ๑๗๑-๑๗๓, ๒๓๒-๒๓๓ และ ๒๔๒-๒๔๓.

* แทนที่จะเป็นการเสด็จ แปรพระราชฐานในเดือนกันยายนถึงตุลาคม ดังที่ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ดชด. สดุดี ๑๐๐ ปี สมเด็จพระย่า (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓. ระบุไว้

^{๓๒} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๘, หน้า ๑๙๙ และ ๒๐๑.

ถึง ๒ ครั้ง นอกจากนั้น ยังได้พระราชทานภาพยนตร์ส่วนพระองค์ชุดใหม่ให้แก่สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อจัดฉายและพระราชทานรายได้ทั้งหมดช่วยเหลือสวัสดิการทหารและตำรวจชายแดน

หลังจากนั้นเป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้ความสำคัญกับตำรวจตระเวนชายแดนและตำรวจพลร่มอย่างต่อเนื่อง มีการเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรกิจการของหน่วยงานดังกล่าว บ่อยครั้ง จนปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ ความใกล้ชิดระหว่างพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและตำรวจตระเวนชายแดน โดยเฉพาะตำรวจพลร่ม ก็เป็นที่รู้กันทั่วไป อย่างน้อยในแวดวงตำรวจไทย

เราอาจเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างราชสำนักกับ ดชด. ที่เริ่มก่อตัวในต้นปี ๒๕๐๕ ได้ดี หากพิจารณาความเป็นมาของตำรวจตระเวนชายแดนให้ละเอียดยิ่งขึ้น

ความเป็นมาของตำรวจตระเวนชายแดน

ใน พ.ศ. ๒๔๙๓ สถานการณ์การรุกรานของคอมมิวนิสต์ในทวีปเอเชียสร้างความกังวลใจต่อสหรัฐอเมริกามากขึ้น ทั้งชัยชนะของจีนคอมมิวนิสต์ในปีก่อนหน้านั้น, สงครามเกาหลีที่ปะทุขึ้น และ

จากเอกสารที่พบในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ การจัดฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์เริ่มมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นภาพยนตร์ชุดที่ถ่ายทำเมื่อคราวเสด็จฯ เยี่ยมราษฎรภาคอีสาน วัดอุประสงค์ที่เป็นทางการของการจัดฉายระบอบอย่างกว้างๆ ว่าเพื่อนำเงินไปใช้ในกิจการสาธารณะ เช่นใน พ.ศ. ๒๔๙๙ “เพื่อนำไปฉายเก็บเงินหรือทำสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ได้” ปี ๒๕๐๓-๒๕๐๔ “เงินรายได้พระราชทานบำรุงกิจการสาธารณะ” มาใน พ.ศ. ๒๕๐๕ นี้เอง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระบุอย่างชัดเจนว่าพระราชทานเงินรายได้สำหรับช่วยเหลือสวัสดิการทหารและตำรวจชายแดน ดู สจข., มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๓๑.๔/๑ การขอพระราชทานภาพยนตร์ส่วนพระองค์ไปฉาย (พ.ศ. ๒๔๙๙), สจข., มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๓๔.๔/๔ พระราชทานภาพยนตร์ส่วนพระองค์ไปฉายเก็บเงินบำรุงกิจการสาธารณะของจังหวัด (เวียดนาม, อินโดนีเซีย และพม่า) (พ.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔), สจข., มท. ๐๒๐๑.๒.๑.๓๑.๔/๗ ขอความร่วมมือในการฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์พระราชทานรายได้ช่วยเหลือสวัสดิการทหารและตำรวจชายแดน (พ.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๐๖). อนึ่ง ข้อมูลจากเว็บไซต์ “โครงการและกิจกรรมร่วมเฉลิมพระเกียรติเนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐” (http://www.thaisnews.com/prdnews/king_80/project/05.htm) ระบุว่าการฉายภาพยนตร์ส่วนพระองค์ครั้งแรกเกิดขึ้นในปี ๒๔๙๓ เรื่องที่จัดฉายคือพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส

‘กิตติศัพท์ของความใกล้ชิดระหว่างพระเจ้าอยู่หัวและตำรวจตระเวนชายแดนโดยเฉพาะตำรวจพลร่มนั้น เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในหมู่ตำรวจ’ ดู วสิษฐ เดชกุญชร, *รอยพระยุคลบาท*, หน้า ๑๓-๑๔. และดู Thomas Lobe and David Morell, “Thailand’s Border Patrol Police: Paramilitary Political Power,” in *Supplemental Military Forces: Reserves, Militias, Auxiliaries*, Louis A. Zurcher and Bwyn Harries Jenkins (eds.) (Beverly Hill & London: Sage, 1978), p. 172. ที่กล่าวว่า ‘[B]y the early 1960’s it was clear to all politically aware Thais that the King’s heart was with the BPP [Border Patrol Police-ตำรวจตระเวนชายแดน] rather than the army.’

การต่อสู้ที่ยืดเยื้อในเวียดนาม ประเทศไทยกลายเป็นเป้าหมายของสหรัฐอเมริกาสำหรับการตั้งฐานกำลังในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์^{๓๓} ก่อนหน้า พ.ศ. ๒๔๙๓ ความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกามีต่อไทยจะเป็นด้านการเมืองเป็นหลัก มีการสนับสนุนทางการทหารไม่มากนัก แต่เมื่อถึงปีดังกล่าว ความช่วยเหลือทางการทหารเริ่มมากขึ้น^{๓๔}

ปีเดียวกันนั้นเอง ทางการไทย ภายใต้การผลักดันสนับสนุนของวิลลิส เบิร์ด (Willis Bird) อดีตเจ้าหน้าที่ OSS (Office of Strategic Services-หน่วยราชการลับที่ปฏิบัติงานในไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒) ที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติกับข้าราชการระดับสูงของไทย ได้จัดตั้งองค์กรลับที่มีชื่อว่า คณะกรรมการนเรศวร เพื่อดำเนินการภายใต้ยุทธศาสตร์การต่อต้านคอมมิวนิสต์ บุคคลสำคัญในคณะกรรมการนี้ได้แก่ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์, จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์, จอมพลผิน ชุณหะวัณ, จอมพลอากาศพื้น รณนภากาศ และ พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา แต่ผู้ที่ควบคุมการดำเนินการของคณะกรรมการที่แท้จริงก็คือ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์^{๓๕}

แดนเนิยล ฟินแมน (Daniel Fineman) วิเคราะห์ว่าลักษณะที่เป็นองค์กรลับของคณะกรรมการนเรศวร ทำให้ไทยสามารถรับการสนับสนุนทางทหารจากสหรัฐอเมริกาได้โดยไม่ต้องผ่านขั้นตอนที่ยุ่งยากทางการทูต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เนื่องจากเอ็ดวิน สแตนตัน (Edwin Stanton) อัครราชทูตสหรัฐประจำประเทศไทยในขณะนั้น ไม่เห็นด้วยกับการเพิ่มการสนับสนุนทางทหารที่สหรัฐมีต่อไทย ทางออกของ CIA (Central Intelligence Agency) ก็คือ การเปิดบริษัท Southeast Asia Supply Company (SEA Supply) ขึ้นเป็นบริษัทบังหน้า เพื่อส่งอาวุธและการสนับสนุนอื่นๆ ให้กับไทย

เดือนเมษายน ด้วยความสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกา รัฐบาลไทยเริ่มต้นการฝึกตำรวจที่ค่ายเอราวัณ จังหวัดลพบุรี ในหลักสูตรการทำสงคราม, การโจมตี, เทคนิคการใช้ชีวิตในป่า และการใช้อาวุธที่ทันสมัย^{๓๖} นี่คือนอกกำลังที่มีชื่อว่า หมวดตำรวจรักษาดินแดน (รต.)^{๓๗}

^{๓๓}Thomas Lobe and David Morell, "Thailand's Border Patrol Police: Paramilitary Political Power," p. 156 และ Daniel Fineman, *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958*, p. 128.

^{๓๔}Daniel Fineman, *A Special Relationship: The United States and Military Government in Thailand, 1947-1958*, p. 128.

^{๓๕}Ibid., p. 133. ฟินแมนวิเคราะห์ว่าผู้ได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกามากที่สุดก็คือ พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์ จากนายทหารที่ไม่มีประสบการณ์ทางการเมืองในช่วงรัฐประหาร ๒๔๙๐ พล.ต.อ. เผ่าได้ดำเนินงานได้เป็นรองอธิบดีกรมตำรวจที่คุมกำลังตำรวจทั่วประเทศไว้ในมือ ความขัดแย้งระหว่างตำรวจของ พล.ต.อ. เผ่ากับทหารของจอมพลสฤษดิ์เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กองทัพตำรวจของ พล.ต.อ. เผ่าเข้มแข็งขึ้น เพราะจอมพล ป. เองก็ไม่ต้องการให้กำลังทหารของจอมพลสฤษดิ์เติบโตอยู่ฝ่ายเดียว จึงต้องสนับสนุนตำรวจของ พล.ต.อ. เผ่าเพื่อใช้คานอำนาจกับจอมพลสฤษดิ์ ประกอบกับการสนับสนุนจาก CIA กรมตำรวจกลายเป็นเจ้าของยุทธภัณฑ์สมัยใหม่ ทั้งปืนยิงลูกระเบิด, บาซูก้า, ระเบิดมือ, อุปกรณ์รักษาพยาบาล, เรือรบ, เครื่องบิน, ปืนใหญ่, เฮลิคอปเตอร์ หรือแม้กระทั่ง รถถัง

^{๓๖}Ibid., p. 134.

การกวาดล้างกบฏสันติภาพและการประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. ๒๔๙๕ ทำให้สหรัฐอเมริกาเริ่มมั่นใจสถานการณ์ในไทยมากขึ้น แผนการที่จะให้ประเทศไทยเป็นฐานของการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดำเนินคืบหน้าต่อไป วันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๔๙๖ คณะรัฐมนตรีของไทยได้ประกาศตั้ง กองบัญชาการตำรวจรักษาชายแดนภาคอีสาน (บช.รช.) โดยมี พล.ต.อ. เผ่าเป็นผู้บัญชาการ และมีศูนย์บัญชาการอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา^{๓๗} ค่ายดังกล่าวสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุนในการก่อสร้าง เมื่อถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๙๗ มีผู้สำเร็จการฝึกจากค่ายนี้ถึง ๕,๐๐๐ คน^{๓๘}

ใน พ.ศ. ๒๔๙๗ นี้เอง รัฐบาลไทย โดยอาศัยประกาศกระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้ง กองตำรวจรักษาชายแดน และ กองตำรวจรักษาดินแดน ขึ้น หน่วยงานแรกสังกัดกรมตำรวจ มี กองบัญชาการอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมา มีหน่วยตำรวจรักษาชายแดน (รด.) ที่จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๔ อยู่ในสังกัด ๕ หน่วย ได้แก่ ๑) ค่ายตารารัตมี เชียงใหม่ ๒) ค่ายสุรนารายณ์ นครราชสีมา ๓) ค่ายฝีกอาวุธพิเศษเสนาเรณยุทธ อุดรธานี ๔) ค่ายฝีกอาวุธพิเศษ อุบลราชธานี และ ๕) กองบังคับการตำรวจภูธร ภาค ๓, ๔ และ ๕^{๓๙} ส่วนตำรวจรักษาดินแดน เป็นหน่วยงานระดับกองกำกับการ, กองร้อย และหมวด อยู่ในสังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรแต่ละภาค ตั้งอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี, อุบลราชธานี, นครพนม, เชียงราย, ตาก, กาญจนบุรี และประจวบคีรีขันธ์^{๔๐}

ต้น พ.ศ. ๒๔๙๘ สองหน่วยงานข้างต้นได้ถูกยุบรวมกัน และกลายมาเป็น “กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน” มีหน้าที่อย่างเป็นทางการคือ

ช่วยเหลือตำรวจท้องที่ในการปราบปราม จับกุม สืบสวน ผู้กระทำความผิดทางอาญา หรือความผิดอื่นใดเท่าที่ได้มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจกระทำได้ โดยไม่ขัดกับกฎหมายที่ได้กำหนดไว้เพื่อการนั้นโดยเฉพาะ ทั้งนี้ให้ดำเนินการโดยร่วมมือและประสานกับฝ่ายปกครองโดยเคร่งครัด เพื่อรักษาความปลอดภัย ความสงบเรียบร้อย และความสงบสุขของประชาชนทั่วราชอาณาจักร^{๔๑}

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ประกอบด้วย ๘ กองบังคับการ แต่ละกองบังคับการจะมีพื้นที่รับผิดชอบในการดำเนินงานแบ่งตามพื้นที่ของการจัดตั้งภาค มีผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด แน่นนอนว่าผู้ที่ได้ครองตำแหน่งนี้ก็คือ

^{๓๗} กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ๔๐ ปี ตชด. ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๖, หน้า ๓๓.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๓๙} Daniel Fineman, *op.cit.*, p. 182.

^{๔๐} “ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องตั้งกองตำรวจรักษาชายแดน,” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม ๗๑ ตอนที่ ๔๔ (๑๓ กรกฎาคม ๒๔๙๗): ๑๕๓๙-๑๕๔๐.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔๑-๑๕๔๖.

^{๔๒} “ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องตั้งกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน,” *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม ๗๒ ตอนที่ ๒ (๔ มกราคม ๒๔๙๘): ๑๐-๑๓.

พล.ต.อ. เผ่า ประกาศกระทรวงมหาดไทยระบุว่า “สำหรับในกรณีสั่งการเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายกำลังในการปฏิบัติการทางฝ่ายยุทธการ ให้เป็นอำนาจของผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนโดยเฉพาะ”

กองกำลังติดอาวุธของไทยอีกหน่วยที่ CIA ช่วยสร้างขึ้นในช่วงนี้ก็คือกองกำลังกับการสนับสนุนทางอากาศ หรือตำรวจพลร่ม ตามประวัติที่เป็นทางการ การฝึกตำรวจพลร่มเริ่มต้นใน พ.ศ. ๒๕๑๕ โดยรับสมัครตำรวจจากหน่วยต่างๆ จำนวน ๕๐๐ นายมาฝึกที่ค่ายเอราวัณ จังหวัดลพบุรี^{๕๓} หลักสูตรของตำรวจพลร่มได้แก่ การฝึกโดดร่ม, การรบในป่า, การลาดตระเวน รวมทั้งการก่อวินาศกรรม^{๕๔} ใน พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้ย้ายการฝึกไปอยู่ที่ค่ายนเรศวรที่หัวหิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ไปเปิดค่ายเมื่อวันที่ ๒๗ เมษายน ๒๕๑๗^{๕๕}

กองกำลังที่ CIA สนับสนุนเหล่านี้ มีภารกิจหลักในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ นอกจากการลาดตระเวนในพื้นที่ชายแดน ยังมีการสร้างอาสาสมัครพลเรือน ซึ่งตำรวจตระเวนชายแดนเป็นผู้ดูแลการฝึก โดยได้รับคำปรึกษา, อุปกรณ์ และงบประมาณจากสหรัฐอเมริกา CIA ตั้งเป้าหมายว่าจะต้องฝึกชาวเขาของไทยให้ได้ ๒ แสนคนเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ ตำรวจตระเวนชายแดนลงไปฝังตัวอยู่ในพื้นที่ชาวเขาอย่างถาวร โดยเปิดเผยแล้วมีการสร้างโรงเรียน, คลินิก และสาธารณูปโภคต่างๆ แต่โดยลับคือฝึกการต่อสู้ให้กับชาวเขา^{๕๖}

ในทางการเมือง จะเห็นได้ว่าเมื่อ พล.ต.อ. เผ่า สามารถควบคุมกองกำลังที่มีประสิทธิภาพทั้งด้านกำลังพลและอาวุธยุทธโธปกรณ์อย่างตำรวจตระเวนชายแดนและตำรวจพลร่ม ย่อมเป็นคู่แข่งที่สำคัญของจอมพลสฤษดิ์ที่กุมกองทัพบก หลังการรัฐประหารใน พ.ศ. ๒๕๐๐ และ พล.ต.อ. เผ่าสั่งย้ายการเมืองออกนอกประเทศไปแล้ว จอมพลสฤษดิ์ดำเนินการลดทอนกำลังตำรวจและตำรวจตระเวนชายแดนทันที อาวุธที่มีประสิทธิภาพถูกยึดจากคลังของตำรวจตระเวนชายแดนและ SEA Supply มาให้กองทัพของตน ตำรวจพลร่มถูกรวมเข้ากับกองทัพ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนถูกยุบเป็นส่วนหนึ่งของตำรวจภูธรในแต่ละท้องที่ จอมพลสฤษดิ์เข้าดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจด้วยตนเองเพื่อลดความเป็นไปได้ที่จะเกิดการต่อต้านจากกำลังตำรวจ งบประมาณสำหรับตำรวจถูกตัด นายตำรวจทั้งหลายถูกลดทอนอำนาจลง กองกำลังกึ่งทหารที่เป็นอิสระจากระบบราชการไทยก็ได้ถูกกำจัดไป^{๕๗}

^{๕๓} หนังสือ ๔๐ ปี ดชด. กล่าวถึงกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นตรงต่อสภาป้องกันราชอาณาจักร (หน้า ๔๗) แต่ในประกาศกระทรวงมหาดไทยไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้แต่อย่างใด

^{๕๔} กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน, ๔๐ ปี ดชด. ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๖, หน้า ๖๗.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘ และ Daniel Fineman, *op.cit.*, p. 182.

^{๕๖} โฟนแมนเล่าความเป็นมาของตำรวจพลร่มต่างจากประวัติที่เป็นทางการเล็กน้อย เขากล่าวว่าเมื่อการคุกคามจากจีนคอมมิวนิสต์เริ่มผ่อนคลายลงใน พ.ศ. ๒๕๑๖ สหรัฐอเมริกาตั้งใจว่าจะยุบการฝึกที่ค่ายลพบุรี แต่ William Lair หัวหน้าครูฝึกคัดค้าน ในที่สุด ทางวอชิงตันเห็นด้วยกับข้อเสนอของ Lair ว่าจะให้ย้ายการฝึกไปยังค่ายหัวหิน

^{๕๗} Daniel Fineman, *op.cit.*, p. 183.

^{๕๘} Thomas Lobe and David Morell, *op.cit.*, p. 159.

อย่างไรก็ตาม แม้จะถูกลดความสามารถทางการยุทธ์ลง แต่ภาระหน้าที่หลักของตำรวจตระเวนชายแดน ยังคงได้แก่การปราบปรามคอมมิวนิสต์อยู่เช่นเดิม เพียงแต่ย้ายไปสังกัดตำรวจภูธรแต่ละแห่งเท่านั้น

ลักษณะเฉพาะของตำรวจตระเวนชายแดน ที่มีภารกิจในการปราบปรามคอมมิวนิสต์มาตั้งแต่เริ่มต้น และพระราชดำริเกี่ยวกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่เริ่มชัดเจนมากขึ้น รวมกันเป็นองค์ประกอบของการที่ตำรวจตระเวนชายแดนได้มีโอกาสดูแลความอารักขาต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จ ประทับจังหวัดเชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕

๔.๑.๔ สู่การเสด็จพระราชดำเนินท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์

ช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๐๐ ต่อดันทศวรรษ ๒๕๑๐ การเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์เริ่มปรากฏขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มจำนวนวันการเสด็จ ขึ้นทุกปี

ก่อนหน้า พ.ศ. ๒๕๐๙ (หรือถ้าระบุให้ชัดเจน—ก่อนหน้าเสียงปืนแตก ๘ สิงหาคม ๒๕๐๘) การเสด็จ ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ มีลักษณะที่เป็นการต่อต้านคอมมิวนิสต์จากนอกประเทศ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือการเสด็จ เยี่ยมกองทหารประเทศภาคี สปอ. เมื่อเดือนมิถุนายน ๒๕๐๕ นอกจากนั้นเป็นการเสด็จ เยี่ยมและตรวจกิจการของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติการบริเวณชายแดน เช่น เสด็จ เยี่ยมค่ายนเรศวรที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ และ ๒๕๐๕^{๘๗} หรือการเสด็จ เยี่ยมทหารที่ลาดตระเวนตามพื้นที่ชายแดน ใน พ.ศ. ๒๕๐๕^{๘๘} เป็นต้น

กลางทศวรรษ ๒๕๐๐ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ตัดสินใจดำเนินการต่อสู้ด้วยอาวุธกับรัฐบาล นำมาสู่เหตุการณ์ที่รู้จักกันในนาม “วันเสียงปืนแตก” ๘ สิงหาคม ๒๕๐๘ ที่กองกำลังของฝ่ายรัฐบาลและ พคท. ปะทะกันเป็นครั้งแรกที่จังหวัดนครพนม^{๘๙} เปิดฉากการต่อสู้ด้วยอาวุธที่จะดำเนินต่อมาอีกเกือบ ๒ ทศวรรษ ภัยคอมมิวนิสต์หลังจากเสียงปืนแตก ต่างจากเดิมอย่างสำคัญคือ เป็นการรุกรานที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเอง

^{๘๗} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๘, หน้า ๑๙๙. และ ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๒๖ และ ๒๘-๒๙.

^{๘๘} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๘, หน้า ๒๐๓.

^{๘๙} ความรับรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ “วันเสียงปืนแตก” จะเป็นวันที่ ๗ สิงหาคม ๒๕๐๘ แต่ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “7 สิงหาคม (2508) ไม่น่าจะใช้ ‘วันเสียงปืนแตก’ (8 สิงหาคม ต่างหาก!),” กระดานข่าวมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน, ๗ - ๘ สิงหาคม ๒๕๔๗. ได้แสดงหลักฐานให้เห็นว่าแท้จริงแล้วเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๐๘

^{๙๐} ดูข่าวการปะทะครั้งนี้ได้ใน สยามนิกร, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๘, หน้า ๑.

จากที่ปรากฏในหลักฐานที่เป็นทางการ พระราชกรณียกิจแรกในต่างจังหวัดของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศได้แก่ การเสด็จ ไปทรงเยี่ยมค่ายดาราวิเศษ ซึ่งเป็นค่ายตำรวจตระเวนชายแดนที่จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ พระราชกรณียกิจที่ทรงปฏิบัติคือ “พระราชทานถุงของขวัญแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดน และชาวเขาเผ่าแม้วทุกคน” ส่วนภารกิจแรกของราชสำนักในต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์หลังกรณีเสียบินแตกได้แก่ การเสด็จ เยี่ยมและโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ข้าวสารและพระบรมฉายาลักษณ์แก่ตำรวจตระเวนชายแดนที่จังหวัดเชียงใหม่ของสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรฯ และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ ในวันที่ ๒๑-๒๒ มกราคม ๒๕๐๙^{๔๔}

น่าสังเกตว่า การเสด็จ ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการ คุกคามของคอมมิวนิสต์หลังเสียบินแตกในช่วงแรก จะอยู่ในพื้นที่ทางภาคเหนือเป็นหลัก ทั้ง ๆ ที่การปะทะระหว่างกองกำลังของรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกที่ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคเหนือนั้นเริ่มปะทะครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๐^{๔๕} นอกจากนี้ ปรากฏว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จ เข้าไปในพื้นที่ที่มีการรบด้วยหลายครั้ง

ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๐ ระหว่างที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ เยี่ยมตำรวจตระเวน ชายแดนที่จังหวัดน่าน ได้เกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังทั้ง ๒ ฝ่าย ตำรวจตระเวนชายแดนที่อยู่ ในเหตุการณ์ได้เล่าเรื่องนี้ไว้และถูกรายงานในหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่ง

พลฯ สำเร็จได้เล่าตอนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ ไปถึง ต.เชียงกลาง วัน เกิดการปะทะ “แดง” นั้น เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นพ้น ที่พระองค์ทรงงดเสวยพระ กระยาหารกลางวัน รับสั่งให้เฮลิคอปเตอร์ไปรับผมและเพื่อนที่บาดเจ็บ^{๔๖}

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๑๐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง จากกรุงเทพฯ ไปยังค่ายตำรวจนเรศวร เพื่อพระราชทานสิ่งของให้กับหน่วยตำรวจพิเศษ “ซึ่งกำลัง ปฏิบัติการปราบปรามผู้ก่อการร้ายอยู่ในบริเวณอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์”^{๔๗} หลังจากนั้น

เสด็จพระราชดำเนินไปยังบริเวณป่าเขาและเส้นทางต่างๆ ที่ผู้ก่อการร้ายดักซุ่มลอบ สังหารชีวิตเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ถนนประจักษ์พัฒนา ซึ่งเป็นเส้นทางไปยังหมู่บ้านไร่

^{๔๔} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๑๐๕-๑๐๖ และ ๑๐๒-๑๐๓.

^{๔๕} Jeffrey Race, "The War in Northern Thailand," *Modern Asian Studies* 8, 1 (1974): 85.

^{๔๖} สยามนิกร, ๑๙ มกราคม ๒๕๑๑, หน้า ๘.

^{๔๗} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปี พุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๒๕๙-๒๖๐.

บน บ้านโป่งกะสัง บ้านยางชุม และทรงบันทึกภาพบริเวณดังกล่าวจากเฮลิคอปเตอร์ไว้ด้วย^{๕๓}

เมื่อเกิดการปะทะระหว่างกองกำลังของรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จฯ ไปเยี่ยมเจ้าหน้าที่รัฐที่ได้รับบาดเจ็บถึงพื้นที่ ดังเช่นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑ เสด็จฯ ไปโรงพยาบาลจังหวัดน่าน โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องมือแพทย์ ทรงเยี่ยมทหารและตำรวจที่ได้รับบาดเจ็บจากการต่อสู้^{๕๔}

ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๑ ทั้ง ๒ ฝ่ายสู้รบกันหนักขึ้น มีการรายงานการเสด็จฯ ต่างจังหวัดปรากฏเป็นพาดหัวข่าวหน้า ๑ หนังสือพิมพ์รายวันว่า “ในหลวงทรงตรวจแฉวยแม้วแดงด้วยพระองค์เอง ขวัญทหารดีขึ้น สามารถโจมตียึดภูชี้เต่าได้” และมีเนื้อข่าวบางส่วนดังนี้

ผู้บัญชาการกองทัพอากาศ [พล.อ.อ. บุญชู จันทรุเบกษา] กล่าวต่อไปว่าเมื่อวันที่ ๑๖ ธ.ค. ศกนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จฯ ทอดพระเนตรแฉวยแม้วแดงเป็นเวลา ๒๐ นาที และมีรับสั่งให้ทั้งแฟรี่ในเวลากลางคืน เพื่อที่จะได้เห็นความเคลื่อนไหวของพวกแม้วแดงได้...กำลังทหารที่ภูชี้เต่าได้ทราบข่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงออกตรวจแฉวยแม้ว ทำให้ขวัญของทหารดีขึ้นจนสามารถยึดภูชี้เต่าได้^{๕๕}

ครึ่งเดือนหลังเสด็จฯ ตรวจแฉวยแม้วที่ภูชี้เต่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมทหารและตำรวจที่กำลังรบกับคอมมิวนิสต์ที่เพชรบูรณ์ เลย และพิษณุโลก พระราชทานรถพยาบาล เครื่องเอ็กซเรย์สนาม ออกซิเจน เครื่องมือผ่าตัด และเครื่องเวชภัณฑ์ รวมทั้งยารักษาโรค ให้กับสถานีอนามัยหล่มสักและหล่มเก่า นอกจากนี้ยังเสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง “ไปทรงตรวจเยี่ยมฐานปฏิบัติการปราบปรามผู้ก่อการร้ายของเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ ในบริเวณสามจังหวัดด้วย”^{๕๖}

สองสัปดาห์ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ กลับไปที่ ๓ จังหวัดอีก คราวนี้เป็น การเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมเจ้าหน้าที่ที่ได้รับบาดเจ็บจากการปะทะกับคอมมิวนิสต์ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องมือแพทย์แก่สถานีอนามัยและโรงพยาบาลที่เจ้าหน้าที่รักษาตัวอยู่ ทั้งยังโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงิน ๑๓,๐๐๐ บาท แก่สถานีอนามัยหล่มเก่าเพื่อซื้อโลหิตสำหรับผู้ป่วย^{๕๗}

ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๔ ฐานปฏิบัติการของตำรวจตระเวนชายแดนที่จังหวัดน่านถูกกองกำลังคอมมิวนิสต์โจมตี หลังการปะทะ ๑ วัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยม,

^{๕๓} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช พุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๒๕๙-๒๖๐.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙๕.

^{๕๕} สยามนิกร ๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๑, หน้า ๑. การเสด็จฯ ครั้งนี้ไม่ได้รับการบันทึกไว้ใน ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒.

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๘-๓๔๙.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๑-๓๕๓.

พระราชทานของขวัญและเวชภัณฑ์ และทอดพระเนตรเอกสารและสิ่งของที่ยึดได้จากคอมมิวนิสต์ หลังจากนั้นได้ “ทอดพระเนตรการยิงปืนใหญ่ยังเป้าหมายที่คาดว่าจะมีกำลังซำศึกตั้งอยู่ในโอกาสนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทลลงยิงปืนใหญ่ดังกล่าวด้วย”^{๔๘}

นอกจากการเสด็จฯ เข้าไปในพื้นที่การรบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงสนับสนุนการสู้รบกับคอมมิวนิสต์ผ่าน ๒ พิธีสำคัญ นั่นคือการพระราชทานเพลิงศพทหาร ตำรวจ และพลเรือนที่เสียชีวิตทั้งจากการสู้รบภายในประเทศและจากสงครามเวียดนาม และการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้กับผู้ประกอบวีรกรรมในการสู้รบกับคอมมิวนิสต์

การเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพเจ้าหน้าที่ที่เสียชีวิตจากการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ภายในประเทศและจากสงครามเวียดนาม เริ่มใน พ.ศ. ๒๕๑๒^{๔๙} นอกจากเสด็จฯ ไปพระราชทานเพลิงศพแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานพระราชดำรัสพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพด้วย

สำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ในเดือนมีนาคม ๒๕๑๒ มีการพระราชทานให้กับตำรวจตระเวนชายแดน ๓ นาย และทหาร ๑ นาย ทั้ง ๔ นายล้วนเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในการสู้รบกับคอมมิวนิสต์ได้อย่างยอดเยี่ยม ปรากฏเป็น “ประกาศเกียรติคุณ” ที่อาลักษณ์อ่านตามพระราชบัญญัติในวันประกอบพิธี ดังตัวอย่าง

^{๔๘} พระราชกฤษฎีกากระทรวงมหาดไทยระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๔-กันยายน ๒๕๑๕ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, ๒๕๑๕), ไม่มีเลขหน้า.

^{๔๙} ประมวลพระราชกฤษฎีกาสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๓๕๑.

ตัวอย่างเช่น “พระราชดำรัสพระราชทานเพื่อเชิญลงพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าหน้าที่ผู้เสียชีวิตในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ครั้งที่ ๓ วันพฤหัสบดี ที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๕๑๓,” ใน ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๑๓ จนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, ๒๕๑๔), หน้า ๕๙-๖๒.

ควรกล่าวด้วยว่า ทหารที่กำลังจะเดินทางไปรบที่เวียดนามนั้น จะได้รับพระราชทานพระบรมราชโองาสให้เข้าเฝ้าฯ กราบถวายบังคมลา และได้รับพระราชทานพระบรมราโชวาท เมื่อประกอบวีรกรรมในสนามรบ ก็จะได้รับพระราชดำรัสชมเชย ดังปรากฏในพาดหัวข่าวหน้า ๑ ของหนังสือพิมพ์รายวันสมัยนั้น “ในหลวง-ราชินีทรงชมเชยวีรกรรม ‘เสือดำ’ พระราชทานพรทหารไทยในเวียดนามให้ทุกคนประสบความสำเร็จ” (สะกดตามต้นฉบับ) และมีเนื้อข่าวส่วนหนึ่งว่า “ภายหลังจากการปะทะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงทราบข่าวชัยชนะครั้งนี้ด้วยความพอพระราชหฤทัยยิ่ง และทรงมีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้สมุหราชองครักษ์นำพระกระแสรับสั่งชมเชยการปฏิบัติงานอย่างกล้าหาญและมีประสิทธิภาพยิ่ง สมเกียรติทหารไทยมายังทหารในกองพล ‘เสือดำ’ ทุกคน พร้อมกันนั้นก็พระราชทานพรให้ทหารไทยในสมรภูมิเวียดนามให้ทุกคนประสบความสำเร็จด้วย” ดู สยามนิกร ๑๙ มิถุนายน ๒๕๑๒, หน้า ๑-๒.

ร้อยเอกนฤนาถ ไตรภูวนาถ เป็นผู้ทำหน้าที่บินลาดตระเวน และทำการบินสนับสนุนหน่วยจู่โจมกวาดล้างผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ ในการบินทำการสนับสนุนหน่วยปฏิบัติการที่บ้านซี้เก้ ต้องเสี่ยงชีวิตยิงต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายจนกระสุนปืนประจำกายหมด ได้เข้าร่วมปฏิบัติการร่วมกับกำลังตำรวจด้วยความสามารถและกล้าหาญเด็ดเดี่ยว ได้ช่วยแนะนำและเป็นผู้ติดต่อประสานงานกับกองทัพภาคที่ ๑ ให้กำลังเข้าช่วยเหลือหน่วยปฏิบัติการที่ตกอยู่ในที่ล้อม จนหน่วยช่วยเหลือสามารถนำกำลังผ่านการปะทะของผู้ก่อการร้ายเข้าถึงฐานปฏิบัติการของหน่วยที่อยู่ในวงล้อม และยึดบ้านซี้เก้ได้ นับว่า เป็นผู้มีความสามารถสูง และมีความชอบต่อราชการแผ่นดิน สมควรจะได้รับคามยกย่องเป็นตัวอย่างแก่ผู้มีหน้าที่ป้องกันประเทศ^{๖๐}

พิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์มีขึ้นที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง เมื่อเสร็จพิธีแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปยังพระอุโบสถ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อประกอบพิธีสำคัญต่อเนื่องกัน นั่นคือ การดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาของผู้ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทุกคน

นอกจากนั้น การจัดตั้ง มูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๘ ยังเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และพลเรือน ที่กำลังต่อสู้กับขบวนการคอมมิวนิสต์ ในวันครบรอบคล้ายวันประสูติของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุตา ๒ เมษายน ๒๕๑๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงอาหารแก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครซึ่งทุพพลภาพเนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่ราชการในการป้องกันประเทศชาติ ที่รักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าและโรงพยาบาลตำรวจ และบุคคลที่มาร่วมงานได้ร่วมกันบริจาคเงินทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เพื่อพระราชทานแก่เจ้าหน้าที่และอาสาสมัครเหล่านั้น^{๖๑}

^{๖๐} สยามนิกร, ๒๘ มีนาคม ๒๕๑๒, หน้า ๑-๓, ๘. เจ้าหน้าที่ทั้ง ๔ นายในวันนั้นได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาริบัติ คนหนึ่งได้ชั้น "อัศวิน" คนหนึ่งได้ "เหรียญรามมาลาเข็มกล้ากลางสมร" ส่วนอีก ๒ คนได้ "เหรียญรามมาลา"

^{๖๑} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๗-กันยายน ๒๕๑๘, หน้า ๑๒๑. ในเอกสารทางการ กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดตั้งมูลนิธิสายใจไทยไม่ตรงกัน เว็บไซต์กาญจนาภิเษก (<http://www.kanchanapisek.or.th/kp4/index.html>) กล่าวว่าเป็นพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว "ด้วยน้ำพระทัยเปี่ยมล้นด้วยพระเมตตา ห่วงใยในราษฎรของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงมีพระราชปรารภถึงระเบียบวิธีการช่วยเหลือเพื่อช่วยเหลือผู้เสียสละชีพเพื่อชาติทุกคน นอกเหนือจากเงินช่วยเหลือที่ได้รับจากหน่วยราชการต้นสังกัด โดยเฉพาะราษฎรอาสาสมัครที่ได้รับบาดเจ็บทุพพลภาพหรือเสียชีวิต จะไม่มีสิทธิ์ได้รับความช่วยเหลือเช่น เพื่อนทหาร ตำรวจ ร่วมสมรภูมิ สืบเนื่องจากพระราชปณิธานดังกล่าว ในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๑๘...ถือเป็นวันก่อตั้งมูลนิธิสายใจไทย" ในขณะที่ สายใจไทยฉบับพิเศษ (จัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔) (กรุงเทพฯ: มูลนิธิสายใจไทย, ๒๕๓๔), หน้า ๗๗.

ดังที่กล่าวแล้วว่ามูลนิธิสายใจไทยฯ เป็นช่องทางหนึ่งในการระดมทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือการสู้รบกับขบวนการคอมมิวนิสต์ หน่วยงานเอกชนจะมีบทบาทสำคัญในกระบวนการดังกล่าวโดยการจัดงานระดมทุน เช่น จัดฉายภาพยนตร์รอบพิเศษ จัดการแสดงบัลเลต์การกุศล และนำรายได้จากการจัดงานเหล่านั้น ชื่นทูลเกล้าฯ ถวาย รายชื่อกรรมการมูลนิธิชุดแรก แสดงออกถึงบทบาทของภาคธุรกิจในการดำเนินงานของมูลนิธิได้เป็นอย่างดี เพราะมีตัวแทน ๓ ตระกูลธุรกิจร่วมเป็นกรรมการ ทั้ง นายบัญชา ล่ำซำ (ธนาคารกสิกรไทย), นายประจวบ ภิรมย์ภักดี (บริษัทบุญรอดบริวเวอรี่) และนายไพศาล นันทากวีวัฒน์ (ธนาคารแหลมทอง) อย่างไรก็ตาม แน่หนอนว่าศูนย์กลางของการระดมทุนย่อมได้แก่สมาชิกพระราชวงศ์ เพราะสถานะของมูลนิธิที่อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ ย่อมทำให้ผู้บริจาคตระหนักในความสำคัญของการดำเนินการของมูลนิธิมากยิ่งขึ้น

๔.๑.๔.๑ การเสด็จพระราชดำเนินพื้นที่ชาวเขา

เมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๑๒ มีปรากฏการณ์ใหม่เกิดขึ้นในการเสด็จ ต่างจังหวัดทางภาคเหนือ นั่นคือ การเสด็จ เยี่ยมชาวเขา อันที่จริง การเสด็จ ไปยังพื้นที่ชาวเขาเป็นพระราชกรณียกิจที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเริ่มปฏิบัติมาหลายปีแล้ว แต่การเสด็จ ในพื้นที่ชาวเขาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๒ มีลักษณะเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด

ก่อนหน้านั้น ตามเอกสารที่เผยแพร่โดยทางการ ยังไม่ปรากฏโครงการพัฒนาชนบทในการเสด็จ พื้นที่ชาวเขา เช่น การเสด็จ ไปเสวยพระสุธารสที่หมู่บ้านแม่ว อ.แม่ลาน้อย จ.เชียงใหม่ ใน พ.ศ. ๒๕๐๗^{๖๒} ต่อมา หลังเสียงปืนแตก เมื่อครั้งที่เสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับที่พระตำหนักภูพิงค์พระราชินีเวศน์ ตามบันทึกที่เป็นทางการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จ ไปพระราชทานสิ่งของแก่ชาวเขาอยู่บ้าง สิ่งของที่พระราชทานจะประกอบ

กล่าวว่า “สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีพระราชปรารภว่าบุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่ป้องกันประเทศชาติอยู่ตามท้องถื่นทุรกันดารชายแดน...เป็นผู้ที่เสียสละความสุขความสะดวกสบายอันควรจะมี ออกไปเผชิญภัยอันตรายรอบด้านโดยเฉพาะภัยจากการรุกรานของผู้ก่อการร้ายฯ ที่หวังทำลายเอกราชของชาติไทย ผู้ที่อยู่ในเมืองต่างเป็นหนี้บุญคุณ จึงควรนึกถึงความเสียสละอันใหญ่หลวงนี้ให้มาก... ในวันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๘...สมเด็จพระเจ้าลูกเธอฯ จึงทรงสนองพระราชปรารภของสมเด็จพระชนนีโดยถวายเงินส่วนพระองค์ช่วยทหาร ตำรวจและเจ้าหน้าที่ที่บาดเจ็บพิการจากการต่อสู้ป้องกันประเทศชาติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินจำนวนนี้ และเพิ่มเติมของส่วนพระองค์อีกด้วย ก่อตั้งเป็นมูลนิธิ “สายใจไทย” ขึ้น”

เช่น สายใจไทยฉบับพิเศษ, หน้า ๗๘. และ พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๘-กันยายน ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ: สำนักราชเลขาธิการ, ๒๕๑๙), หน้า ๑๗๒.

^{๖๒} ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๒ ปีพุทธศักราช พุทธศักราช ๒๕๐๓-๒๕๐๗, หน้า ๓๖๓. เป็นพระราชกรณียกิจระหว่างการเดินทางเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับที่พระตำหนักภูพิงค์ราชินีเวศน์ ระหว่างวันที่ ๔ เมษายน ถึง ๓ พฤษภาคม ๒๕๐๗

ไปด้วยเครื่องอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค สำหรับชาวบ้าน และเครื่องเขียนสำหรับเด็กนักเรียน^{๖๓} แต่การเสด็จ ประเภทนี้ยังไม่ต่อเนื่องนัก มีการเสด็จ เพียงไม่กี่ครั้งใน พ.ศ. ๒๕๐๙ และ ๒๕๑๑ และส่วนใหญ่เป็นการเสด็จ ของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถกับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์ต่างๆ

ใน พ.ศ. ๒๕๑๒ เกิดแบบแผนบางอย่างในการเสด็จ พื้นที่ชาวเขา นั่นคือ พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพของชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ แก่ชาวเขา พร้อมกับพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการชลประทาน ในขณะที่สมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ จะพระราชทานเสื้อผ้า, เครื่องเขียน และขนมให้กับเด็กนักเรียน และมีหน่วยแพทย์พระราชทานปฏิบัติหน้าที่ระหว่างการเสด็จ เช่น เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๑๒

เวลา ๑๐.๒๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินโดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ไปยังบ้านแม่सान้อย อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่...ทรงเยี่ยมชาวเขาเผ่าแม้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อกันหนาว ขนม ลูกสุกรพันธุ์ผสม พันธุ์มันสำปะหลัง พริกไทย ข้าวฟ่าง แก่ชาวบ้านที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท หนึ่ง ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ แพทย์หลวงและพยาบาลซึ่งตามเสด็จพระราชดำเนินทำการตรวจรักษาและให้ยารักษาโรคแก่ชาวบ้านประมาณ ๑๐๐ คน^{๖๔}

สิ่งเหล่านี้ไม่ปรากฏในการเสด็จ พื้นที่ชาวเขาก่อนหน้านั้น น่าสนใจว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาชาวเขาอย่างไร

ในการพระราชทานพระราชดำรัสแก่สมาคมโรดารีกรุงเทพ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๒ หลังจากที่ทรงกล่าวถึงอุปสรรคในโครงการช่วยเหลือชาวเขาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงจุดประสงค์หลัก ๓ ประการในการช่วยเหลือชาวเขา

เหตุผลหลักของโครงการชาวเขาได้แก่

- ๑) เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
- ๒) เพื่อป้องกันและต่อต้านผู้ก่อการร้าย โดยเลื่อนระดับการครองชีพของชาวเขาให้สูงขึ้น

^{๖๓}ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๓ ปีพุทธศักราช ๒๕๐๘-๒๕๑๒, หน้า ๑๐๒, ๑๐๔-๑๐๕, ๒๗๙.

^{๖๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๖.

๓) เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากร และชื่อเสียงของประเทศ โดยป้องกันการทำลายป่าไม้ และกำจัดยาเสพติดอันทำลายชื่อเสียงของประเทศ^{๖๕}

จะเห็นได้ว่า การป้องกันและต่อต้านการก่อการร้าย (to prevent and combat subversion) เป็นเป้าหมายหลักประการหนึ่งของการพัฒนาชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงกล่าวถึงวิธีการสำหรับการต่อต้านการก่อการร้ายไว้ด้วยว่า ได้แก่การยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของชาวเขา (raising the standard of living of these people) นั้นเอง

ระหว่างการเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับยังพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์เมื่อปลาย พ.ศ. ๒๕๑๓ ได้เสด็จ ไปทรงเยี่ยมกองกำกับการตำรวจชายแดนเขต ๕ หลังจากพระราชทานเครื่องอุปโภคบริโภคและเครื่องมือก่อสร้าง “เพื่อใช้ประโยชน์ในการช่วยเหลือราษฎรในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ”^{๖๖} แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า

ในการต่อสู้กับศัตรู ตำรวจชายแดนต้องยึดประชาชนเป็นหลัก ด้วยการป้องกันและคุ้มครองประชาชน ทำให้ประชาชนเข้าใจเจ้าหน้าที่ ทำให้ประชาชนเห็นว่าผู้สวมเครื่องแบบของทางราชการอย่างเช่นตำรวจชายแดนนั้น เป็นคนดี มีเมตตา และเห็นแก่ความผาสุกของประชาชน...ให้ประชาชนเห็นว่า เจ้าหน้าที่นั้นมีความเป็นอยู่แท้จริงอย่างไร และเจ้าหน้าที่มิใช่ นาย นอกจากความช่วยเหลือที่ให้ในรูปของวัตถุแล้ว ตำรวจชายแดนยังจะต้องช่วยพัฒนาทางด้านการศึกษา การเกษตร เศรษฐกิจและการคมนาคมด้วย ในการช่วยเหลือประชาชนนั้น ตำรวจชายแดนอาจปฏิบัติได้โดยยาก เพราะเป็นแต่เพียงส่วนน้อย แต่ตำรวจชายแดนมีชื่อเสียงดี และมีวินัยดี อาจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเข้มแข็ง ตั้งใจสุจริต ตั้งใจเอาชนะศัตรูและเอาชนะใจประชาชน ก็อาจประสบความสำเร็จ และสร้างความเป็นปึกแผ่นแก่บ้านเมืองได้^{๖๗}

^{๖๕}“Royal Address of His Majesty the King at the Gala Dinner of the Rotary Club of Bangkok under Royal Patronage on Thursday 27th February 1969 at Hotel Siam Continental,” ใน *ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๑๑ จนถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๒* (พระนคร: สำนักพระราชพิธีการ, ๒๕๑๓), หน้า ๕๕-๖๐. พระราชดำรัสข้างต้นแปลจาก “The main reasons for a hill tribes programme are: firstly, to give help to fellow man; secondly, to prevent and combat subversion by raising the standard of living of these people; thirdly, to preserve national wealth and renown; such as to prevent forest destruction and to halt traffic of narcotics, which have disastrous consequences for the country.” ที่ยึดตามคำแปลใน ม.จ. ภิศเดช รัชนี้, “พระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา,” *วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์* ๑๑, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๑๔): ๓๑๔-๓๒๔.

^{๖๖}พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๓-กันยายน ๒๕๑๔, ไม่มีเลขหน้า.

^{๖๗}เรื่องเดียวกัน, ไม่มีเลขหน้า.

จากพระบรมราชาวาทข้างต้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแสดงพระราชดำริอีกครั้งว่า วิธีการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ (ศัตรู) ก็คือ ต้องเอาชนะใจประชาชน โดยการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้ง การศึกษา การเกษตร เศรษฐกิจ และการคมนาคม กล่าวในทางกลับกันก็คือ การพัฒนาเหล่านั้นสนองต่อเป้าหมายในการต่อต้านคอมมิวนิสต์นั่นเอง

สิ่งที่เป็นแบบแผนในการเสด็จ เยี่ยมชาวเขาอีกประการหนึ่งก็คือ การตรวจรักษาประชาชนของหน่วยแพทย์พระราชทาน ม.จ. ภิศเดช รัชนี ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลโครงการหลวงสงเคราะห์ชาวเขา ทรงเล่าถึงที่มาของหน่วยแพทย์พระราชทานว่า

...ทางภาคเหนือของประเทศไทยเรานั้น ทางทหารเขาแบ่งเป็นสามเขต คือ เขตเขียว แปลว่าปลอดภัย ไม่มีคอมมิวนิสต์ก่อวุ่น เขตแดง เขตอันตราย คอมมิวนิสต์ชุม มีการยิงปะทะกันบ่อยๆ เขตที่สามคือเขตเหลือง ซึ่งบางที่ก็ปลอดภัย

ในเขตเขียวนั้น หน่วยแพทย์อาสาในสมเด็จพระบรมราชชนนีออกไปรักษาชาวเขาอยู่ทุกวันเสาร์ แต่เขตแดงและเหลืองไม่มีหน่วยแพทย์ใดไปปฏิบัติการ ตำรวจภูธรชายแดนมีความเห็นว่า ในด้านจิตใจแล้วเขตแดงและเหลือง คือน่านและตะวันออกของเชียงราย มีความสำคัญ เพราะผู้ก่อการร้ายแข่งขัน เทียวหลอกหลวง และชักชวนให้ชาวเขาเป็นพรรคพวก ฝ่ายเราควรจะต้องต้านโดยให้ความช่วยเหลือ ยามเจ็บไข้เป็นต้น ถ้าหน่วยแพทย์ที่ช่วยเหลือนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแล้ว ชาวเขาก็จะรู้สึกซาบซึ้ง ได้ผลดียิ่งขึ้นเป็นธรรมดา เมื่อความทราบถึงพระกรรณ หน่วยแพทย์พระราชทานก็บังเกิดขึ้น^{๖๘}

อาจเข้าใจนัยที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของการเสด็จ พื้นที่ชาวเขาได้มากขึ้น หากพิจารณาสัญลักษณ์บางอย่างที่ปรากฏในการเสด็จ แต่ละครั้ง

ภาพที่ ๔.๑: การเสด็จ เยี่ยมราษฎรชาวเขา^{๖๙}

^{๖๘} ม.จ. ภิศเดช รัชนี, "พระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ๑๑, ๓ (กรกฎาคม ๒๕๑๔): ๓๑๔-๓๒๔.

^{๖๙} สยามนิกร, ๒๘ มกราคม ๒๕๑๒, หน้า ๑.

ภาพที่ ๔.๑ เป็นตัวอย่างภาพการเสด็จ เยี่ยมราษฎรชาวเขาที่ปรากฏในหน้า ๑ หนังสือพิมพ์รายวันต้น พ.ศ. ๒๕๑๒ มีคำบรรยายได้ภาพว่า

เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๑๒ เวลา ๑๖.๒๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมหมู่บ้านชาวเขาเผ่าแม้ว ที่ดอยปู่ย อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อพระราชทานผ้าห่มกันหนาว เสื้อกันหนาว ขนม ยา รักษาโรคแก่ชาวบ้าน พระราชทานสุกรพันธุ์ผสม พันธุ์ข้าวฟ่าง ต้นมันสำปะหลังและถั่วกระด้างแก่ผู้ใหญ่บ้าน และพระราชทานสมุดดินสอ เสื้อผ้านักเรียนแก่นักเรียนโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ ๑ ในโอกาสเดียวกันนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แพทย์หลวงตรวจรักษาชาวบ้านที่เจ็บป่วยโดยทั่วถึง^{๖๐}

จากภาพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์เครื่องแบบชุดฝึกของกองทัพบก หากสังเกตให้ดีจะเห็นพระแสงปืนเหนือบูบริเวณพระกฤษฎี (เอว) การเสด็จ ไปในพื้นที่ที่อยู่ท่ามกลางการสู้รบระหว่างกองกำลังรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยโดยฉลองพระองค์ในชุดดังกล่าว และมี “ภาพพระราชทาน” เผยแพร่ในหนังสือพิมพ์รายวัน ทำให้สังคมเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใส่พระราชหฤทัยในเจ้าหน้าที่ซึ่งกำลังปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบต่อสู้กับคอมมิวนิสต์

เท่าที่พบข้อมูล ภาพที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ในชุด ดชด. เริ่มปรากฏเมื่อครั้งที่เสด็จ ไปทรงเยี่ยมตำรวจและทหารที่กำลังสู้รบกับคอมมิวนิสต์ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๑ ต่อต้น พ.ศ. ๒๕๑๒ ต่อมา เมื่อเสด็จ เยี่ยมชาวเขาในเดือนมกราคม ๒๕๑๒ ก็ทรงฉลองพระองค์ในชุดดังกล่าวอีก ภาพที่ ๔.๑ ที่แสดงข้างบนเป็นการทรงฉลองพระองค์ชุด ดชด. ครั้งแรกๆ ที่ปรากฏต่อสาธารณะ

หลังจากนั้นเป็นต้นมาเป็นเวลาเกือบ ๑๐ ปี ทั้งการเสด็จ เยี่ยมชาวเขา และการเสด็จ ไปทอดพระเนตรโครงการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชาวเขา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงฉลองพระองค์ชุด ดชด. ตลอด จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ จึงปรากฏภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ชุด ดชด. ซึ่งน่าจะเป็นครั้งสุดท้าย ในการเสด็จ เยี่ยมและทอดพระเนตรโครงการพัฒนาชาวเขาทางจังหวัดทางภาคเหนือ

^{๖๐}สยามนิกร ๒๘ มกราคม ๒๕๑๒, หน้า ๑. ท้ายคำบรรยายภาพมีข้อความในวงเล็บปีกกาว่า “ภาพพระราชทาน”

หลังจากเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๒๐ แล้ว ไม่พบหลักฐานว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงฉลองพระองค์ในชุดเครื่องแบบฝึกของกองทัพบกอีก

๔.๑.๔.๒ ราชสำนักกับลูกเสือชาวบ้าน

ลูกเสือชาวบ้าน เป็นองค์กรจัดตั้งที่เกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายในการต่อต้านการก่อการร้ายตั้งแต่เริ่มแรก งานวิจัยของแคทเธอริน โบว์ (Katherine Bowie) ให้ข้อมูลว่าการปะทะระหว่างกองกำลังฝ่ายรัฐกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในเดือนธันวาคม ๒๕๑๑ เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดความคิดในการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านขึ้น เพราะ พ.ต.อ. สมควร หริกุล (ยศในขณะนั้น) ผู้กำกับตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๔ สูญเสียตำรวจได้บังคับบัญชาไปในการปะทะครั้งดังกล่าว ทำให้ พ.ต.อ. สมควร ครุ่นคิดอย่างหนักถึงหนทางในการเอาชนะผู้ก่อการร้ายให้ได้ ปีต่อมา พ.ต.อ. สมควร เข้ารับการฝึกลูกเสือวู้ดแบดจ์ (Wood Badge) ที่จังหวัดสกลนครเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ พ.ต.อ. สมควร ประทับใจมาก จึงได้นำการฝึกดังกล่าวไปประยุกต์กับการจัดตั้งลูกเสือชาวบ้าน หลังจากเตรียมการประมาณ ๒ ปี การฝึกลูกเสือชาวบ้านจึงเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกที่จังหวัดเลย, อุตรธานี, หนองคาย, สกลนคร และ นครพนม ในเดือนสิงหาคม ๒๕๑๔^{๗๑}

ราชสำนักเข้าไปมีความสัมพันธ์กับลูกเสือชาวบ้านตั้งแต่ช่วงแรก โบว์กล่าวไว้ว่า ถ้า พ.ต.อ. สมควร หริกุลเป็นผู้ให้กำเนิดลูกเสือชาวบ้าน ผู้ที่ทำให้กิจการลูกเสือชาวบ้านขยายตัวก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั่นเอง สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนีเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมการฝึกที่จังหวัดนครพนมเมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๑๔ไม่กี่เดือนหลังจากนั้น หลังจากที่เสด็จฯ ไปเปิดการฝึก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ พ.ต.อ. สมควร และ พล.ต.ต. เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน (ยศในขณะนั้น) รองผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เข้าเฝ้าฯ ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ทรงบริจาคเงิน ๑ แสนบาทสำหรับใช้ในกิจการลูกเสือชาวบ้าน^{๗๒}

โบว์ ที่ได้เข้าไปสังเกตการณ์การฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านใน พ.ศ. ๒๕๒๐ กล่าวว่า เนื้อหาของการฝึกจะสอดแทรกอุดมการณ์ “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์”^{๗๓} สอดคล้องกับงานทางมานุษยวิทยาอีกชิ้นที่รายงานว่า อุดมการณ์ดังกล่าวได้รับการปลูกฝังผ่านการบรรยาย การเล่นเกม การร้องเพลง รวมทั้งการแสดงรอบกองไฟ มีการบรรยายประวัติศาสตร์ไทยแนวชาตินิยม กล่าวถึงชนชาติไทยที่ต่อสู้ร่วมกันมาเป็นเวลากว่า ๕,๐๐๐ ปี เคลื่อนย้ายถิ่นฐานมาจากทางใต้ของจีนจนมาหยุดที่

^{๗๑} Katherine Bowie, *Rituals of National Loyalty: an Anthropology of the State and the Village Scout Movement in Thailand*, pp. 55–59. หลักสูตรวู้ดแบดจ์ดังกล่าวเป็นการฝึกสำหรับพี่เลี้ยงลูกเสือ เข้าใจว่าทำการฝึกโดยครูฝึกจากสหรัฐอเมริกา ก่อนหน้านั้น ดชด. ได้ทำการฝึกลูกเสือให้กับเยาวชนในพื้นที่ชนบทของไทยอยู่แล้ว

^{๗๒} *Ibid.*, p. 82. เนื่องจากกิจการลูกเสือชาวบ้านต้องอาศัยการประสานของหลายหน่วยงานราชการ จึงมีโอกาสนสูงที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างองค์กร ตามความเห็นของโบว์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีสถานะเป็นศูนย์กลางที่คอยประสานความขัดแย้งดังกล่าว โบว์แสดงหลักฐานว่าข้าราชการในสำนักราชเลขาธิการผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นญาติสนิทกับจอมพลประภาส จารุเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เรียกร้องให้กระทรวงมหาดไทยสั่งให้ข้าราชการท้องถิ่นร่วมมือกับตำรวจตระเวนชายแดนในการอบรมลูกเสือชาวบ้าน

^{๗๓} *Ibid.*, pp. 194, 223–227.

ประเทศไทยในปัจจุบัน และบางครั้งการบรรยายจบด้วยการแสดงภาพวาดทหารคอมมิวนิสต์เวียดนามกำลังกัดกินภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย^{๗๔} (ดูภาพที่ ๔.๒)

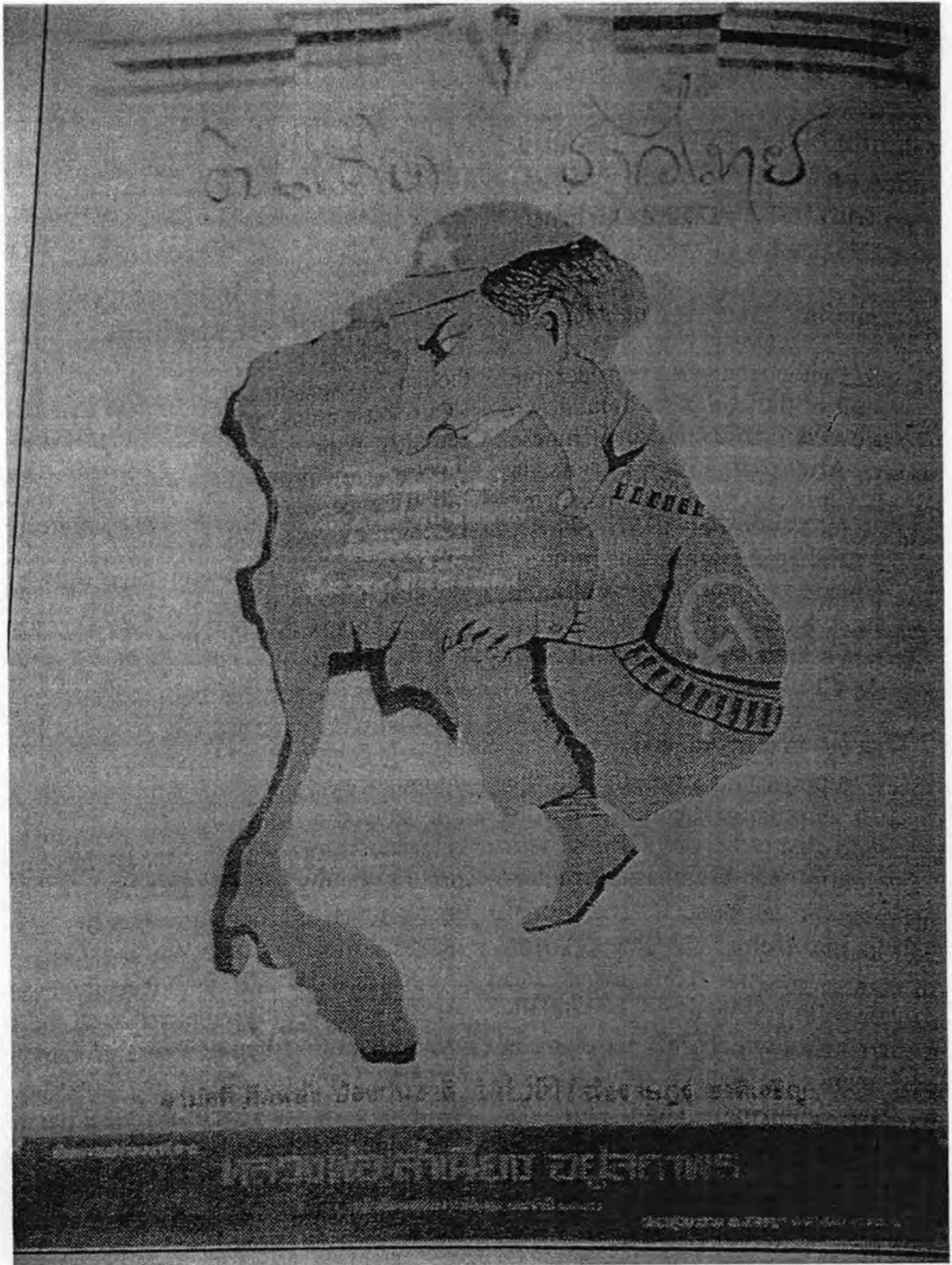
โบวีเสนอว่าบทบาทของลูกเสือชาวบ้านสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ช่วงใหญ่ ซึ่งสัมพันธ์กับสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองทั้งภายในประเทศและระดับสากล ช่วงแรกระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๕-๒๕๑๗ เป็นช่วงเริ่มต้นกิจการลูกเสือชาวบ้านที่มีเป้าหมายในการต่อต้านการก่อการร้ายในชนบท และช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๑๙ เมื่อคู่ขัดแย้งทางการเมืองแบ่งแยกเป็นฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาชัดเจน อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติในอินโดจีน ทำให้ไทยตกอยู่ในวงล้อมของประเทศคอมมิวนิสต์ ประกอบกับการที่สหรัฐอเมริกาถอนทหารออกจากไทย ทำให้ชนชั้นนำไทยและกลุ่มฝ่ายขวารู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง^{๗๕} ลูกเสือชาวบ้านกลายมาเป็นหนึ่งในกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่เคลื่อนไหวต่อต้านขบวนการนักศึกษาและฝ่ายซ้าย โบวีใช้คำว่า เปลี่ยนจากการต่อต้านการก่อการร้ายในชนบท มาเป็นขบวนการชาตินิยมในเมืองและมีลักษณะใกล้เคียงฟาสซิสต์^{๗๖}

นอกจากทรงบริจาคเงินช่วยเหลือกิจการลูกเสือชาวบ้านแล้ว สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนับสนุนลูกเสือชาวบ้านก็คือ การเสด็จฯ ไปพระราชทานธงประจำรุ่นแก่ลูกเสือชาวบ้านที่สำเร็จการอบรมในต่างจังหวัด การเสด็จฯ ต่างจังหวัดประเภทนี้เกิดขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๑๖ และมีจำนวนครั้งการเสด็จฯ เพิ่มขึ้นดังตารางที่ ๔.๑

^{๗๔} Marjorie A. Muecke, "The Village Scouts of Thailand," *Asian Survey*, Vol. XX, No. 4 (April 1980): 407-427. บทความนี้ยังได้เปรียบเทียบอุดมการณ์ชาตินิยมของการฝึกเสือป่าในสมัยรัชกาลที่ ๖ กับลูกเสือชาวบ้าน ว่านอกจากความเหมือนกันตรงที่ใช้การฝึกเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคี รวมทั้งล้วนอยู่นอกกระบบราชการ ยังได้แก่การปลูกฝังความคิดชาตินิยม แต่ผู้เขียนบทความตั้งข้อสังเกตว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทเป็นผู้นำในกิจการเสือป่าอย่างกระตือรือร้น (active) กว่าที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงมีในกิจการลูกเสือชาวบ้าน (ซึ่งยังสามารถตั้งคำถามได้ว่าในยุคสมัยที่แตกต่างกันเช่นนี้จะใช้บรรทัดฐานใดเป็นตัวชี้วัดบทบาทของพระมหากษัตริย์ทั้ง ๒ พระองค์) นอกจากนี้ ข้อแตกต่างยังได้แก่ เสือป่ามีการฝึกอาวุธคล้ายกองทหาร ในขณะที่การฝึกลูกเสือชาวบ้านเป็นการปลูกฝังเชิงอุดมการณ์

^{๗๕} พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, "พิทักษ์โลกเสรี": คำอธิบายและการจัดการความจริงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในกรณีสงครามเวียดนาม (รายงานการวิจัยในโครงการ การจัดการความจริงในสังคมไทย), สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๗, หน้า ๘๐. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๗๖} Katherine Bowie, *op.cit.*, p. 100.

ภาพที่ ๔.๒: ส่วนหนึ่งของภาพที่ใช้ในการอบรมลูกเสือชาวบ้าน*

* ภาพจาก Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of A Nation* (Chiang Mai: Silkworm Books, 2004)

ตารางที่ ๔.๑: จำนวนวันการเสด็จ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน ๒๕๑๖-๒๕๑๙^{*}

ปี	จำนวนครั้ง
๒๕๑๖	๑
๒๕๑๗	๕
๒๕๑๘	๗
๒๕๑๙	๒๓

จะเห็นได้ว่า แนวโน้มของการเสด็จ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านจะเพิ่มจำนวนครั้งขึ้นทุกปี และจะเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดดใน พ.ศ. ๒๕๑๙ แนวโน้มดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยที่สัมพันธ์กัน ๒ ประการ

ประการแรก การขยายตัวของกิจการลูกเสือชาวบ้าน จากข้อมูลของ Bowie ใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ที่เริ่มจัดตั้งขบวนการ มีการอบรม ๘ ครั้ง ปีต่อมาเพิ่มขึ้นเป็น ๑๑๓ ครั้ง มีจำนวนลูกเสือชาวบ้าน ๑๖,๑๓๗ คน ปลาย พ.ศ. ๒๕๑๗ มีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็นกว่า ๑ แสนคน และเมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๑๙ จำนวนลูกเสือชาวบ้านทั่วประเทศเพิ่มขึ้นเป็นกว่า ๑ ล้านคน^{๗๗}

ประการที่ ๒ ชัยชนะของคอมมิวนิสต์ในอินโดจีนสร้างความตื่นตระหนกให้กับราชสำนักไทยอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแสดงออกอย่างชัดเจนในพระราชดำรัสพระราชทานเมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๑๙ ซึ่งกลายมาเป็นเพลง “เราสู้” ที่กลุ่มพลังฝ่ายขวาใช้ในการปลุกระดมมวลชน^{๗๘} ประกอบกับการขยายตัวของฝ่ายซ้ายในเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ด้วยความที่ลูกเสือชาวบ้านเป็นองค์กรต่อต้านคอมมิวนิสต์ที่อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ ตั้งแต่เริ่มแรก การเสด็จ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านที่เพิ่มขึ้นอย่างมากใน พ.ศ. ๒๕๑๙ จึงเป็นปฏิกริยาหนึ่งที่ราชสำนักไทยมีต่อสถานการณ์ในช่วงนั้น

ใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พ.ต.ต. เจริญฤทธิ์ จำรัสโรมรัน (ยศในขณะนั้น) ผู้ดูแลกิจการลูกเสือชาวบ้าน ได้ให้สัมภาษณ์ถึงพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับลูกเสือชาวบ้านว่า

ข้อมูลในตารางสรุปมาจาก *ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๕ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๖-๒๕๑๘* (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕) (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙). และ *ประมวลพระราชกรณียกิจสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เล่ม ๖ ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙-๒๕๒๐* (จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕) (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙).

^{๗๗} Katheine Bowie, *op.cit.*, p. 22-23, 99 and 289.

^{๗๘} สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมืองกับการเมืองปี ๒๕๑๘-๒๕๑๙,” ใน *ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง*, หน้า ๑๑๕-๑๔๘.

พระองค์ท่านรับสั่งว่า กิจการลูกเสือชาวบ้านจะยังประโยชน์ให้กับประเทศชาติ เพราะเวลานี้คนไทยกำลังแตกแยกกัน กำลังจะจับอาวุธมาประหัตประหารกันเอง ทำอย่างไรจะให้เลิกความคิดที่ใช้มาตรการรุนแรงต่อกัน เลิกความคิดที่จะประหัตประหารกัน และให้คนที่คิดผิด หลงผิด กลับใจ เพราะบ้านเมืองเราที่เจริญมาไม่ได้เจริญมาด้วยความแตกแยกฆ่าฟันทำลายกัน ปู่ย่าตายายของเราได้ร่วมมือกัน สามัคคีกัน ให้อภัยกัน สละเลือดเนื้อและชีวิตเพื่อสร้างบ้านเมือง ทำอย่างไรจึงจะให้คนไทยสมัครสมานสามัคคีกันได้เหมือนเดิม อันนี้ท่านจะเห็นว่ากิจการลูกเสือเป็นประโยชน์อย่างยิ่งใหญ่ จะทำให้คนไทยเลิกเป็นศัตรูกัน เลิกความคิดที่จะใช้อาวุธประหัตประหารกัน และไม่ทำตัวเองเป็นตัวแทนของคนต่างด้าวท้าวต่างแดนที่จะทำลายประเทศชาติ พระองค์ท่านก็รับ [สั่ง] ให้ได้ฝึกอบรมลูกเสือชาวบ้านให้ได้สักจำนวนหนึ่งประมาณห้าล้านคน ก็คิดว่าเมืองไทยจะสงบ^{๗๙}

ตามคำให้สัมภาษณ์ของ พ.ต.ต. เจริญฤทธิ์ ความเข้าใจที่ว่าลูกเสือชาวบ้านเป็นโครงการของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กิจการลูกเสือชาวบ้านสามารถขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว

เราใช้วิธีฝึกคนจนชานาญ แล้วมาโฆษณา เดิมทีเดียวเราใช้การโฆษณา ส่งชุดวิทยากรไปพูด ไปชี้แจงอะไรต่างๆ เพื่อให้เขาสนใจ แต่ว่าเวลานี้ไม่ต้องทำอะไรแล้ว พอรู้ว่าจะเปิดที่ไหน เรากำหนดไว้อย่างต่ำ ๒๐๐ คน เวลานี้ไม่ได้แล้วครับ ต้องเป็นพัน ต้องขอร้อง บางทีขอแล้วก็ไม่ยอม เพราะชนเสื้อผ้ามาแล้ว ใช้วิธีคือ อยากจะเข้าโครงการของพระองค์^{๘๐}

อย่างไรก็ตาม เมื่อถึง พ.ศ. ๒๕๒๐ การเสด็จฯ ไปพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านมีแนวโน้มลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด ดังตาราง

^{๗๙} อัครวัฒน์ โอสถานเคราะห์, ในหลวงของเรา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๙), หน้า ๙๕-๑๐๖. สัมภาษณ์วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๙

^{๘๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

ตารางที่ ๔.๒: การเสด็จ พระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้าน ๒๕๒๐-๒๕๓๐

ปี	จำนวนครั้ง
๒๕๒๐	๑๒
๒๕๒๑	๑๓
๒๕๒๒	๖
๒๕๒๓	๒
๒๕๒๔	๐
๒๕๒๕	๐
๒๕๒๖	๐
๒๕๒๗	๐
๒๕๒๘	๑
๒๕๒๙	๐
๒๕๓๐	๐

หลัง พ.ศ. ๒๕๒๓ ไม่มีการเสด็จ ไปพระราชทานธงประจำรุ่นลูกเสือชาวบ้านอีก ยกเว้นใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ไปพระราชทานธงประจำให้กับรุ่นลูกเสือชาวบ้าน ๑๗ รุ่นที่จังหวัดแพร่เพียงครั้งเดียว^๑

๔.๒ การเสด็จพระราชดำเนินท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศ และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ดังที่จะแสดงให้เห็นในบทต่อไป การเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดในช่วงปลายทศวรรษ ๒๕๑๐ ต่อต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ เป็นช่วงที่โครงการพัฒนาชนบทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเริ่มขยายตัว ในด้านปริมาณมากขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่การเสด็จ เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ภายในประเทศเป็นลักษณะหลักของการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัด เราสามารถเรียกช่วงเวลานี้ได้ว่าเป็นช่วงของการซ้อนทับกันระหว่างการเสด็จ ที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์กับการเสด็จ ที่เกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์แสดงให้เห็นช่วงเวลาทับซ้อนดังกล่าวนี้ได้อย่างชัดเจน พระตำหนักแห่งนี้สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับเป็นครั้งแรกในเดือนพฤศจิกายนของปีนั้นเอง ทรงใช้เวลาประมาณ ๒ สัปดาห์ประทับและปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในการเสด็จ ไปทอดพระเนตรเขื่อนน้ำพุง อ.กุดบาก จังหวัดสกลนคร เป็นโครงการที่หวังประโยชน์ทั้งด้านพลังงานไฟฟ้า การป้องกันอุทกภัย และการชลประทานในพื้นที่จังหวัดสกลนคร

^๑พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๗-กันยายน ๒๕๒๘ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชวัง, ๒๕๒๘).

นครพนม และกาฬสินธุ์ นำสนใจว่าบริเวณอ่างเก็บน้ำมีค่ายฝึกการรบพิเศษน้ำพุที่ตั้งอยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรสาธิตการฝึก มีพระราชปฏิสันถารเกี่ยวกับความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ทหาร ตำรวจ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และราษฎร ในการพัฒนาท้องถิ่น หลังจากนั้นเสด็จฯ ไปทอดพระเนตรฝายกั้นน้ำที่ราษฎรสร้างขึ้นซึ่งถูกน้ำป่าพัดเสียหาย

...ได้พระราชทานกระแสพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือราษฎร โดยการสำรวจพื้นที่บริเวณห้วยฮ่อม และห้วยอีต่อน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของการสร้างฝายน้ำล้นในบริเวณที่ซึ่งจะกักน้ำได้เป็นจำนวนมากเพื่อใช้ในการเกษตรกรรม^{๙๒}

พระราชกรณียกิจระหว่างเสด็จฯ แปรพระราชฐานครั้งนี้ มีการเสด็จฯ เยี่ยมฐานปฏิบัติการในพื้นที่สู้รบหลายครั้ง เช่น ฐานปฏิบัติการบ้านหนองแคน บ้านดงหลวง และฐานปฏิบัติการภูพานน้อย อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม หลังจากผู้บังคับการฐานกรบบังคมทูลรายงานสถานการณ์แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรหมู่บ้านและการป้องกันระวังภัยรอบฐาน มีพระราชปฏิสันถารกับทหารและราษฎร โปรดเกล้าฯ ให้หน่วยแพทย์ทำการรักษารราษฎร พระราชทาน “พระพิทักษ์ภูพาน” “พระอภิบาลปวงประชา” และ “พระรักษาพนมเขต” ซึ่งเจ้าหน้าที่พลเรือน ทหาร ตำรวจ น้อมเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร แก่ราษฎรในหมู่บ้านไทยอาสา พระราชทานพระเครื่องและสิ่งของแก่เจ้าหน้าที่ในฐานปฏิบัติการ^{๙๓}

สองวันต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ ไปทรงเยี่ยมค่ายเฉลิมพล อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร นอกจากทรงฟังการบรรยายสถานการณ์, ทอดพระเนตรหมู่บ้านและการระวังภัย, ทรงพระราชปฏิสันถารกับทหาร และพระราชทานยาแก่ทหารและราษฎรแล้ว ในการเสด็จฯ ครั้งนี้ยังได้ทอดพระเนตรการสวนสนาม, การสาธิตปฐมพยาบาล และวิธีป้องกันตนเองของสมาชิกไทยบ้านอาสาป้องกันตนเอง ตามเอกสาร องค์กรนี้ “เป็นราษฎรที่ได้ร่วมกันฝึกอบรมในหลักสูตรต่างๆ เพื่อที่จะสามารถปฏิบัติหน้าที่ป้องกันหมู่บ้านของสมาชิกฯ ให้รอดพ้นจากการคุกคามของผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์”^{๙๔}

การเสด็จฯ ไปยังพื้นที่โครงการที่กรมชลประทานกำลังดำเนินการก่อสร้างสนองพระราชดำริ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน จะปรากฏมากขึ้นในต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ บางครั้งเสด็จฯ ไปยังโครงการชลประทานและฐานปฏิบัติการทหารในวันเดียวกัน แต่การเสด็จฯ ที่เกี่ยวข้องกับการคุกคาม

^{๙๒} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๙-กันยายน ๒๕๒๐, หน้า ๓๘.

จากสายตารัฐบาลในขณะนั้น อำเภอนาแกเป็นพื้นที่ซึ่งถูกคุกคามจากคอมมิวนิสต์อย่างหนักมาหลายปี มีการแทรกซึมของผู้ปฏิบัติงานพรรคคอมมิวนิสต์ อย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ ดู ประชาสุจริตรธรรม, เหตุเกิดที่นาแก (กรุงเทพฯ: พิทักษ์ประชา, ๒๕๑๙), หน้า ๒.

^{๙๓} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๑๙-กันยายน ๒๕๒๐, หน้า ๓๙-๔๐.

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑-๔๒.

ของคอมมิวนิสต์ก็ยังคงเป็นด้านหลัก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่การเสด็จ ไปยังพื้นที่โครงการชลประทานเริ่มมีจำนวนครั้งมากกว่า

ปลายเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ ไปทรงเยี่ยมฐานปฏิบัติการชุดควบคุมตำรวจตระเวนชายแดนที่ ๔๒๑ และหมู่บ้านตัวอย่างในโครงการสร้างความมั่นคงในชนบทที่หมู่บ้านดำเนินการโดยกองบังคับการตำรวจตระเวนชายแดน อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ในการทรงเยี่ยมฐานปฏิบัติการฯ ได้พระราชทานถุงของขวัญแก่ผู้แทนเจ้าหน้าที่พลเรือนตำรวจ และทหารที่ปฏิบัติงานร่วมกัน จากนั้น ในการเสด็จ เยี่ยมศูนย์พัฒนาบ้านห้วยน้ำคำ ได้มีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่กรมชลประทาน ตำรวจตระเวนชายแดน และเจ้าหน้าที่จังหวัดขอนแก่น ให้ร่วมกันสำรวจพื้นที่เพื่อสร้างอ่างเก็บน้ำให้หมู่บ้าน ให้ริเริ่มโครงการสร้างถังกักขังชีวภาพ และเรื่องเกี่ยวกับการเลี้ยงไก่^{๔๕} พระราชกรณียกิจในการเสด็จ ครั้งนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการเสด็จ ที่เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์ซ้อนทับกับการเสด็จ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนา พระราชกรณียกิจอื่น ๆ ในการเสด็จ แปรพระราชฐานที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ปีนี้ ส่วนใหญ่เป็นการเสด็จ ไปพื้นที่ก่อสร้างโครงการชลประทาน ทอดพระเนตรอ่างเก็บน้ำหรือพื้นที่ซึ่งกำลังจะสร้างอ่างเก็บน้ำที่กรมชลประทานดำเนินการสนองพระราชดำริ

พระราชกรณียกิจในการเสด็จ แปรพระราชฐานไปประทับแรมที่พระตำหนักทักษิณราชนิเวศน์ในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ มีลักษณะเป็นการเสด็จ ในช่วงซ้อนทับระหว่างการเสด็จ ที่เกี่ยวกับการคุกคามของคอมมิวนิสต์และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเช่นกัน ดังในคราวที่เสด็จ ไปทรงวางศิลาฤกษ์เขื่อนบางลาง โครงการก่อสร้างไฟฟ้าพลังน้ำปัตตานี ที่อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา หลังจากพิธีการดังกล่าวแล้ว ได้เสด็จ ไปยังฝายคลองละแอ พระราชทานสิ่งของแก่ผู้แทนหน่วยตำรวจตระเวนชายแดนที่ปฏิบัติหน้าที่คุ้มครองการก่อสร้างฝาย หลังจากนั้นเสด็จ ไปพระราชทานสิ่งของแก่ผู้แทนฐานยิงสนับสนุนของกองร้อยที่ ๔ กองพันทหารปืนใหญ่ที่ ๕ และพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย^{๔๖} จะเห็นได้ว่า เป็นการปฏิบัติพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับทั้งการคุกคามของคอมมิวนิสต์และโครงการพัฒนาชนบทไปพร้อม ๆ กัน

เช่นเดียวกับพระราชกรณียกิจในการเสด็จ พื้นที่ภาคเหนือในช่วงเวลานั้น ก็ปรากฏว่ามีลักษณะซ้อนทับดังกล่าวเช่นกัน ดังเช่นการเสด็จ ไปทรงเยี่ยมฐานปฏิบัติการกองร้อยทหารม้าที่ ๓๐๑๑ และทอดพระเนตรโครงการชลประทาน อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานถุงของขวัญ ยาชุด และเหรียญสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระไพรีพิณาศ แก่ผู้แทนกองร้อยและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ทรงฟังบรรยายสถานการณ์ในเขตรับผิดชอบของกองร้อย หลังจากนั้น ได้เสด็จ ไปทอดพระเนตรฝายทดน้ำของราษฎรที่ถูกกระแสน้ำในฤดูฝนพัดเสียหาย ซึ่งมีพระราชดำริให้ทำการปรับปรุง กรมชลประทานได้ดำเนินการสนองพระราชดำริ สร้างฝายทดน้ำถาวร สามารถส่งน้ำให้พื้นที่เพาะปลูกได้ประมาณ ๗๐๐ ไร่ นอกจากนั้น

^{๔๕}พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๓-กันยายน ๒๕๒๔ (กรุงเทพฯ: สำนักการประชาสัมพันธ์, ๒๕๒๔), หน้า ๓๘ - ๓๙.

^{๔๖}พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๐-กันยายน ๒๕๒๑, หน้า ๒๖๖.

กรมชลประทานยังได้ดำเนินการปรับปรุงฝายอีกแห่งสนองพระราชดำริ ซึ่งสามารถจ่ายน้ำได้ตลอดทั้งปีถึง ๑,๐๐๐ ไร่^{๘๗}

พระราชกรณียกิจในการเสด็จ ไปยังโครงการพัฒนาในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์และพิษณุโลก ในช่วงต้นทศวรรษ ๒๕๒๐ มีลักษณะเป็นการช้อนทับเช่นเดียวกับการเสด็จ พื้นที่อื่น ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ ไปยังฐานบ้านสมเด็จ เขาค้อ อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ พระราชทานสิ่งของแก่ทหารกองพันที่ ๘๘ และกองบัญชาการผสมพลเรือน ตำรวจ ทหารที่ ๑๖๑๗ รวมทั้งเจ้าหน้าที่และผู้แทนโครงการทุ่งสมอ ที่เป็นโครงการพัฒนาจัดสรรที่ดินที่โล่งเตียนจากการตัดป่า สำหรับราษฎรกองหนุนอาสาสมัครและครอบครัวได้เข้าทำกินในลักษณะหมู่บ้านสหกรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรหมู่บ้านและอ่างเก็บน้ำ พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับการปรับพื้นที่อ่างเก็บน้ำและการปลูกต้นไม้ผลและไม้พืชม^{๘๘} ปีต่อมาพื้นที่ดังกล่าวได้รับการยกระดับเป็น “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก” การเสด็จ ปีนนี้มีพระราชกรณียกิจคล้ายคลึงกับการเสด็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ นั่นคือ ทรงเยี่ยมทั้งโครงการพัฒนาและฐานปฏิบัติการในคราวเดียวกัน พระราชทานสิ่งของแก่ผู้แทนครูและนักเรียน รวมทั้งผู้แทนข้าราชการพลเรือน และทหารที่มีส่วนช่วยเหลือโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก^{๘๙}

ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็กได้ขยายพื้นที่ไปยังกิ่งอำเภอนิคมบรูญ จังหวัดพิษณุโลก มีการบุกเบิกที่ดินจัดสรรให้ราษฎรที่ขาดแคลนที่ทำกินได้เข้าอยู่อาศัยและทำกิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ ไปทอดพระเนตรการดำเนินงานและพระราชทานถุงของขวัญแก่เจ้าหน้าที่โครงการ ครู นักเรียน และหน่วยทหารในพื้นที่^{๙๐} ปีต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จ ไปเยี่ยมโครงการที่จังหวัดเพชรบูรณ์ หลังจากทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรพื้นที่โครงการ ได้พระราชทานพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่โครงการว่า

การพิจารณาจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่ ควรหาที่ตั้งตามบริเวณลุ่มน้ำ โดยอาจขยายไปที่ละลุ่มน้ำ เพราะจะได้สามารถสร้างอ่างเก็บน้ำสำหรับแต่ละหมู่บ้าน เป็นลักษณะการสำรองน้ำไว้สำหรับจ่ายให้พื้นที่เพาะปลูกในกรณีที่ฝนทิ้งช่วงและในระยะฤดูแล้ง พืชไร่ของราษฎรจะได้ไม่เสียหายและไม่ทำให้เกษตรกรหมดกำลังใจ นอกจากนี้อ่างเก็บน้ำยังจะช่วยรักษาความชุ่มชื้นในบริเวณต้นน้ำลำธารได้อีกด้วย ส่วนระบบการจ่ายน้ำนั้น จะต้องต่อท่อรับน้ำจากอ่างเก็บน้ำไปยังบ่อพักน้ำหลาย ๆ

^{๘๗} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๐-กันยายน ๒๕๒๑, หน้า ๘๖-๘๗.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๘-๑๐๙. ตามเอกสาร ปรากฏว่ามีเจ้าหน้าที่จากส่วนราชการต่าง ๆ ตามเสด็จ ดังนี้ กรมพัฒนาที่ดิน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ กรมชลประทาน กรมทางหลวง กรมอนามัย และหน่วยงานการศึกษาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบูรณ์

^{๘๙} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๑-กันยายน ๒๕๒๒ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธี, ๒๕๒๒), หน้า ๑๒๓-๑๒๔.

^{๙๐} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๒-กันยายน ๒๕๒๓, หน้า ๑๓๓.

จุด จะได้สามารถควบคุมการจ่ายน้ำออกได้รอบตัว ซึ่งจะทำให้พื้นที่เพาะปลูกได้รับน้ำอย่างทั่วถึง และเป็นการใช้น้ำอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยไม่เสียเปล่า”^{๑๑}

หลังจากนั้นได้เสด็จ ไปทรงเยี่ยมทหารและอาสาสมัครที่บาดเจ็บจากการปะทะกับกองกำลังของ พคท. ในเวลาเช้าของวันเดียวกัน ที่โรงพยาบาลสนาม “ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับเจ้าหน้าที่ทหารที่บาดเจ็บอย่างใกล้ชิด และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ศัลยแพทย์ที่โดยเสด็จพระราชดำเนิน ทำการรักษาผู้บาดเจ็บอย่างฉุกเฉินร่วมกับศัลยแพทย์ประจำโรงพยาบาลสนาม”^{๑๒} จากนั้นเสด็จ ไปพระราชทานของขวัญแก่ผู้แทนหน่วยพลเรือนตำรวจและทหารที่ปฏิบัติงานในพื้นที่โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของคอมมิวนิสต์และโครงการพัฒนาชนบทที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฏิบัติไปพร้อม ๆ กันในการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดจะปรากฏแม้กระทั่งท้ายครึ่งแรกของทศวรรษ ๒๕๒๐ แล้ว เช่น การเสด็จ ไปทรงเยี่ยมชุดควบคุมที่ ๒๑๕ กองบังคับการพลเรือน ตำรวจ ทหาร ที่ ๓๒ อำเภอปัว และทอดพระเนตรโครงการอ่างเก็บน้ำพงตามพระราชดำริ อำเภอแม่จริม จังหวัดน่าน^{๑๓} หรือการเสด็จ ไปทอดพระเนตรโครงการอ่างเก็บน้ำตามพระราชดำริ และทรงเยี่ยมฐานปฏิบัติการกองร้อยทหารราบที่ ๔๗๓๑ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา และอำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย^{๑๔}

การเสด็จ พื้นที่โครงการพัฒนาบริเวณจังหวัดพิษณุโลกและเพชรบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๕๒๘ มีความหมายในทางสัญลักษณ์ว่าเป็นการสิ้นสุดการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของคอมมิวนิสต์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปิด “อนุสรณ์ผู้เสียสละเขาค้อ พลเรือน ตำรวจ และทหาร บริเวณพื้นที่รอยต่อ ๓ จังหวัด เพชรบูรณ์ พิษณุโลก เลย (เขาค้อ, ภูซัด, ภูหินร่องกล้า พ.ศ. ๒๕๑๑-๒๕๒๗)” หลังจากทอดพระเนตรพิพิธภัณฑสถานอาวุธที่ยึดมาได้จากผู้ก่อการร้าย ผู้บัญชาการทหารบกและผู้อำนวยการป้องกันการกระทำกันเป็นคอมมิวนิสต์ กราบบังคมทูลรายงานความเป็นมาของการก่อสร้างอนุสรณ์ว่า

กองทัพภาคที่ ๓ และกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๓ ได้จัดกำลังประชาชน พลเรือน ตำรวจ และทหาร เข้าดำเนินการปราบปราม มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ นับเป็นเวลานานถึง ๑๕ ปี ผลจากการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในบริเวณรอยต่อ ๓ จังหวัดนี้ ทำให้ได้รับผลสำเร็จทั้งในด้านการเมืองและการทหารอย่างสูงสุด จนทำให้พื้นที่ดังกล่าวลดความรุนแรงอย่างรวดเร็ว และมีความปลอดภัยอย่างเห็นได้ชัด...วัตถุประสงค์ที่จัดสร้างอนุสรณ์ผู้เสียสละเขาค้อแห่งนี้ก็คือ เพื่อเป็นการสดุดีวีรกรรมอันสูงส่งของ

^{๑๑} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๓-กันยายน ๒๕๒๔, หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน.

^{๑๓} พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๔-กันยายน ๒๕๒๕ (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชพิธีการ, ๒๕๒๕), หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙.

ประชาชน พลเรือน ตำรวจ และทหาร ที่ได้ปฏิบัติภารกิจในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์...เป็นแบบอย่างให้พี่น้องชาวไทยได้สำนึกว่า แผ่นดินนี้เป็นสมบัติของคนที่จะต้องหวงแหน และปกป้องรักษาไว้ยิ่งชีวิต เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสามัคคี และการรวมพลังในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนมีความรัก และเกิดทุนไว้ซึ่งสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อเป็นสถานที่เคารพสักการะ และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป^{๔๕}

หลังจากมีพิธีเปิดอนุสรณ์ผู้เสียชีวิต ซึ่งในทางสัญลักษณ์ถือว่าเป็นการประกาศชัยชนะในการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์แล้ว กองทัพภาคที่ ๓ ข้าราชการพลเรือน ตำรวจ ทหาร พ่อค้า ประชาชน ได้ร่วมกันบริจาคเงินและอุปกรณ์ก่อสร้าง “พระตำหนักเขาค้อ” น้อมเกล้าฯ ถวายสำหรับเป็นที่ประทับแรมในการเสด็จ ทอดพระเนตรโครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จ พระตำหนักแห่งนี้ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๒๘ ได้ทอดพระเนตรโครงการพัฒนาซึ่งในขณะนั้นมีชื่อว่า “โครงการพัฒนาลุ่มน้ำเข็ก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เอกสารได้บันทึกความเป็นมาของโครงการไว้ว่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาในการแก้ไขปัญหาการก่อการร้ายในพื้นที่ดังกล่าว ในลักษณะโครงการยุทธศาสตร์พัฒนา ตลอดจนได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ช่วยเหลือโครงการมาโดยตลอด^{๔๖}

๔.๓ สรุป

หากไม่นับการเสด็จ ประพาสและเยี่ยมราษฎรปี ๒๕๔๘ การเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในทศวรรษหลังรับบรมราชาภิเษก จำกัดอยู่ในพื้นที่บริเวณใกล้เคียงกับพระราชวังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หลังการรัฐประหารของสฤษดิ์และการเสด็จ เยือนต่างประเทศในกลางทศวรรษ ๒๕๐๐ การเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดมีปริมาณเพิ่มขึ้น และเริ่มเข้าไปเกี่ยวข้องกับการต่อต้านการคุกคามของขบวนการคอมมิวนิสต์ ที่จะเริ่มรุนแรงขึ้นในปลายทศวรรษนั้น

ก่อนที่การต่อสู้ด้วยอาวุธระหว่างกองกำลังรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยจะเริ่มขึ้นในปี ๒๕๐๘ การเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านคอมมิวนิสต์มีลักษณะของการต่อต้านคอมมิวนิสต์จากนอกประเทศ การเสด็จ เยี่ยมกองทัพภาคภาคี สปอ. ในปี ๒๕๐๕ เป็นตัวอย่างสำคัญ หลังวันเสียงปืนแตก ภัยคอมมิวนิสต์กลายเป็นภัยที่เกิดขึ้นภายในประเทศ และน่าจะ

^{๔๕}พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๖-กันยายน ๒๕๒๗, (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขาธิการ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๓๑-๑๓๓.

^{๔๖}พระราชกรณียกิจระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๒๗-กันยายน ๒๕๒๘, (กรุงเทพฯ: สำนักพระราชเลขาธิการ, ๒๕๒๘), หน้า ๑๓๙-๑๔๐.

เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีส่วนกำหนดให้ลักษณะการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดเปลี่ยนไป เมื่อขึ้น
ทศวรรษ ๒๕๑๐ การต่อต้านคอมมิวนิสต์กลายเป็นปัจจัยสำคัญของการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัด ใน
บทนี้ได้แสดงให้เห็นใน ๓ พระราชกรณียกิจสำคัญ นั่นคือ การเสด็จ เยี่ยมตำรวจและทหารที่กำลัง
ต่อสู้กับคอมมิวนิสต์, การเสด็จ เยี่ยมชาวเขาที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ และ
พระบรมราชูปถัมภ์ที่มีต่อลูกเสือชาวบ้าน องค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อการต่อต้านคอมมิวนิสต์โดยตรง

กลางทศวรรษ ๒๕๒๐ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยได้ล่มสลายลง เมื่อถึงปลาย
ทศวรรษ รัฐบาลไทยเริ่มคลายความกังวลเกี่ยวกับปัญหาคอมมิวนิสต์ การเสด็จ ต่างจังหวัดของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวข้องกับการคุกคามของขบวนการคอมมิวนิสต์ก็ลดลงไปเช่นกัน
โดยมีพระราชกรณียกิจที่เกี่ยวข้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเพิ่มปริมาณขึ้นมาตั้งแต่
ปลายทศวรรษ ๒๕๑๐ เข้ามาเป็นพระราชกรณียกิจหลักในการเสด็จ ท้องที่ต่างจังหวัดแทน

มีการอนุญาตให้ “สหายเก่า” เดินทางกลับไปเยี่ยมพื้นที่ที่เคยเคลื่อนไหวได้ ดู แคน สาริกา,
“เปลือยภูพาน: เจาะเวลาหาอดีต จาก ‘เรื่องราวของ ลุง-ลุง’ ถึง ‘สาวภูพานสะอื้น’ และ ‘..พบกันที่
สนามหลวง’,” *บ้านไม่รู้โรย* ๒, ๑ (ก.พ. ๒๕๒๙): ๒๙-๔๖. และ วัฒน วรรณยางกูร, “ท้าวภูพานหรือ
ตากอากาศกลางสนามรบ ‘๒๘,’” *บ้านไม่รู้โรย* ๒, ๑ (ก.พ. ๒๕๒๙): ๔๗-๕๗.